

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

Vilém Mrštík a ruská literatura

(bakalářská diplomová práce)

VYPRACOVALA: Denisa Dedková

VEDOUcí PRÁCE: prof. PhDr. Miroslav Zahrádka, DrSc.

2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Senici na Hané, 31. 3. 2010

podpis

Děkuji prof. PhDr. MIROSLAVU ZAHRÁDKOVI, DrSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské diplomové práce poskytl.

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1 VILÉM MRŠTÍK	6
1.1 ŽIVOT VILÉMA MRŠTÍKA	6
1.2 PROBLÉMY S KRITIKOU.....	7
2 VILÉM MRŠTÍK A DRAMA	9
2.1 GOGOL A TOLSTOJ.....	10
3 VILÉM MRŠTÍK JAKO KRITIK	12
3.1 KRITIKA ČASU.....	12
3.2 RUSKÁ KNIHOVNA.....	14
3.3 BĚLINSKIJ.....	15
3.4 SHRNUŤÍ.....	17
4 VILÉM MRŠTÍK JAKO UMĚLEC	19
4.1 REALISMUS A NATURALISMUS	19
4.2 MRŠTÍKŮV STYL.....	20
4.3 OTÁZKA TYPIZACE	21
5 VILÉM MRŠTÍK JAKO PŘEKLADATEL RUSKÉ PRÓZY	23
5.1 LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ	24
5.2 ALEXANDR SERGEJEVIČ PUŠKIN	26
5.3 NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL	27
5.4 IVAN ALEXANDROVIČ GONČAROV	28
5.5 IVAN SERGEJEVIČ TURGENĚV	29
5.6 FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ	29
5.7 VSEVOLOD MICHAJLOVIČ GARŠIN	30
5.8 ALEXEJ FEOFILAKTOVIČ PISEMSKIJ.....	30
5.9 OSTATNÍ AUTOŘI.....	32
5.10 SHRNUŤÍ	33
6 SROVNÁNÍ UKÁZKY PŘEKLADŮ	35
6.1 SHRNUŤÍ.....	39
ZÁVĚR	40
PE3IOME	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48

ÚVOD

Literární tvorba Viléma Mrštíka (1863 – 1912) se v české literatuře stala fenoménem. Do podvědomí čtenářů a široké veřejnosti se Vilém Mrštík dostal zejména spolu se svým bratrem Aloisem. Jestliže mluvíme o jeho nejznámějších dílech, často uvádíme román Pohádka máje a společně s bratrem napsané realistické drama Maryša. Je ovšem všeobecně známo, že jeho tvůrčí život razantně ovlivnila ruská literatura, z ní čerpal, o ni se živě zajímal. Myšlenky a názory ruských velikánů ho inspirovaly k jeho vlastní tvorbě.

Tématem mé bakalářské práce je zkoumání činnosti Viléma Mrštíka, jakožto spisovatele a umělce, který byl po celý svůj tvůrčí život inspirován ruskou literaturou. Budeme analyzovat vztah Viléma Mrštíka ke kritikovi Bělinskému a působení ruského realismu na jeho vlastní díla. Prozkoumáme Mrštíkovy překlady významných ruských autorů a zaměříme se na působení ruské literatury na českého spisovatele. Podíváme se na jeho problémy s českou kritikou, se kterou celý život bojoval v důsledku své orientace na Rusko. Na závěr porovnáme několik menších úryvků z Mrštíkova překladu díla *Vojna a mír* Lva Nikolajeviče Tolstého s jinými překlady.

1 VILÉM MRŠTÍK

1.1 Život Viléma Mrštíka

Vilém Mrštík se narodil v roce 1863 v Jimramově na Českomoravské vrchovině. Nestává se vskutku často, aby se v jedné rodině narodilo tolik talentovaných dětí! V rodině Františka Mrštíka, chudého ševce, žily čtyři děti. František Mrštík byl dynamický člověk a silná osobnost. Ničeho se nebál, rozhodování mu nedělalo problémy, zároveň však měl vznětlivou povahu a pro hádku nechodil daleko. Hrál dokonce ochotnické divadlo. Svým dětem umožnil studovat a neváhal se proto ani stěhovat. Matka pracovala jako švadlena. Nutno podotknout, že celá rodina neměla k Rusku lhostejný vztah. Nejenom Vilém propadl kouzlu ruské literatury. Taktéž i jeho bratr Norbert, ačkoliv studoval třináct let medicínu, překládal z ruštiny a polštiny.

Bezstarostné dětství Viléma brzy vystřídaly těžké časy na brněnských studiích. Mladý Vilém se projevil jako rebel. Několikrát na studiích propadl a Brno si nezamiloval. Částečnou vinu na tom nese jeho probouzející se vztah k literatuře. Už tehdy se stavěl proti všem konvencím a prohlásil: „Krč se a ustupuj, mlč a trp – heslo, které by životním pravidlem rádi učinili nejen páni profesori, ale i naši národní vůdcové celému národu...“¹ Brzy si oblíbil ruskou literaturu, svědčí o tom i fakt, že se učil rusky i o prázdninách. Sám sebe považoval za slovanský typ, k Rusku se klonící. Už během studií na gymnáziu se pokoušel z ruštiny překládat.

Vilém Mrštík neměl v oblibě Brno, ale velice miloval Prahu. Ta mu sice učarovala svou krásou, jenže mu dala také plně pocítit bídu. Aby si Vilém pomohl ve své špatné finanční situaci, překládal z ruštiny a psal příležitostné články. Navštěvoval pravidelně ruský kroužek profesora Masaryka, kde se dozvídal čerstvé novinky a kde se také živě debatovalo o ruské literatuře. Mrštík se ubíral hned několika směry – začíná jako kritik, pokračuje jako dramatik i prozaik. Zapsal se na právnická studia, ta však nedokončil.

V Praze se nedokázal existenčně udržet, překlady, psaní úvah a kritických statí nestačily ani na základní obživu. Například byl finančně svazován nakladatelstvím Světozor. Proto se uchýlil ke svému bratru Aloisovi, který ho hmotně podporoval. Stále častěji upadal do těžkých depresí a na jejich následky v roce 1912 před první světovou

¹ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 8

válkou zemřel. Co čeká celé lidstvo, jeho vlast a Rusko, zemi, ve které našel tolik inspirace, nemohl tušit.

1.2 Problémy s kritikou

Temperament Viléma Mrštíka často zavdával příčinu k mnohým nedorozuměním. Někdy se zdálo, že je Vilém Mrštík kvůli své nezkrotné a bouřlivé povaze v izolaci od okolního světa. Mnohými nepochopený umělec však nikdy nezměnil svůj upřímný vztah ke své tvorbě, dokázal si udržet jednotu tvůrčího individua. Zvláštní fakt, že Vilém Mrštík byl tak oblíben a kladně hodnocen u široké veřejnosti a zároveň hluboce přezírán literární kritikou a vědou, je vskutku podivný. Právě jeho překladatelská práce, jíž někdy věnoval více než čtrnáct hodin denně, nebyla patřičně oceňována.

Vilém Mrštík, jakožto literární osobnost, byl celý život napadán kritikou. Se svými vnitřními rozpory, estetickými názory a uměleckým stylem se zdál tehdejšími významnými kritikům, jako byl například F. X. Šalda, přímo chaosem protikladů.

Zamyslíme-li se však hluboce nad dílem Viléma Mrštíka, posléze zjistíme, že se jedná o rozpory vnitřně jednotné, ačkoliv na první pohled složité.

Kdy si tedy Vilém Mrštík zavdal na problémy s kritikou? Jeho opoziční nálady a kritickorealistický přístup ke skutečnosti můžeme najít již v osmdesátých letech. V literárně kritických statích se staví opozičně ke všem odpůrcům realismu. Poštval proti sobě i časisty, což byla relativně nejpokrokovější složka českého měšťáckého tisku. V druhé půlce devadesátých let se pohádal se svým přítelem F. X. Šaldou a celá literární Praha stála proti němu. První náznaky jeho kritickorealistického přístupu ke skutečnosti a ironického zobrazování špatných stránek české společnosti můžeme najít v první povídce *Improvisace*, která vyšla i tiskem (almanach Zora 1883).

Jeho odpůrci o něm často psali jako o „špatném žákovi“² Rusů. Tak to například napsal Jan Herben v nekrologu v časopise *Čas*. Nelze v žádném případě říci, že by český spisovatel kopíroval Rusy nebo je slepě napodoboval. Byl nucen se k ruské literatuře obrátit jako ke vzoru, neboť nenacházel kvalitnější literaturu nikde jinde. Inspiroval se tvorbou velikých ruských autorů a prosazoval jejich poznatky a ideje na české půdě. A nebyl jediný. Ruská literatura ovlivnila hodně českých spisovatelů.

² Herben, J.: časopis *Čas*, nekrolog

Nešlo přitom jen o pouhou literaturu, autoři různých článků znali nejen ruskou literaturu, ale dokázali se orientovat v ruské filozofii, náboženství a kritice. Také na stránkách Času byli Turgeněv, Bělinskij, Tolstoj, Dostojevskij dávaní za příklad. Herben, Masaryk a jejich žáci usilovali o všeobecný výklad realismu. Bohužel jejich interpretace zněla jednostranně reformisticky a mravně. Jan Herben, redaktor Času, vyzýval čtenáře k umírněnosti, mravnosti a úctě k Bohu. Jelikož Mrštík, jako pevně přesvědčený ateista a radikální demokrat nemohl jít v časistických šlépějích, zaměřil se na odhalování často tvrdé pravdy společnosti. Časistická idea napodobovala v jistém smyslu Tolstého a Dostojevského, tzn. soustřeďovala se na náboženský a morální profil hrdiny, nejčastěji sedláka. Když se na veřejnosti objevila Mrštíkova díla Paní Urbanová, Maryša, Santa Lucia a Stíny, nálepka zolisty a naturalisty byla na světě. Mrštík si k tomuto označení trochu pomohl sám, protože se někdy do této role sám stylizoval, nicméně celá desetiletí trvalo, než byl Vilém Mrštík tohoto statusu zbaven.

K tomuto zkreslování literární osobnosti Viléma Mrštíka docházelo i z jiných důvodů. Umění bylo pod cizí politickou nadvládou. Kritika byla namířena proti cizím utlačovatelům, proti metternichovskému a později bachovskému absolutismu. Umělci se snažili o národní uvědomění. Čeští umělci se soustřeďovali ve svých dílech na historizující prvky a vlastenecké problémy. Na vnitřní problémy české společnosti nebylo v literatuře místo. Koncepce českého realismu se posunovala do moralistně náboženské a kulturně osvětové sféry. Rusové svůj realismus směřují spíše naopak, proti carskému despotismu a sociálnímu útlaku.

Vilém Mrštík Rusko osobně navštívil. Carský režim hluboce nenáviděl, stejně jako nenáviděl rakouský centralismus. Tím více proto kritizoval kladný přístup českých rusofilů k takovému Rusku. V pokrokově smýšlejících umělcích, ve spisovatelích, kteří promlouvají k lidu, viděl naději pro Rusko i pro Čechy. Kladný přístup k ruské literatuře si zachoval po celý život.

Nikdy se nepřestal zajímat o ruské poměry, udržoval s Rusy a s ruskými Čechy písemný styk. Zhodnotil události revoluce v Rusku ve Zlaté niti (1907), v črtě Revoluce. Obával se toho, že projev slabosti a zbabělosti Ruska bude mít špatný vliv na situaci v Čechách.

2 VILÉM MRŠTÍK A DRAMA

„Už málokoho zajímají legendy vypravované o tom, co svízelů a útrap, sebezapírání a vzdoru, co potu a práce. Co nadějí a zklamání, co marného toužení a strádání, trpkosti a výčitek zakusit musil tenkterý spisovatel dříve, než se dostal na jeviště.“³

V oblasti románu byla ruská literatura v Čechách přijímána jako vzor a její umělecká hodnota byla všeobecně uznávána, v dramatu tomu bylo jinak. Chvála a vyzdvihování ruského dramatu bylo někdy chápáno jako útok proti domácím představitelům. Z Paříže a Vídně pronikla na prkna českých divadel móda nevkusu. Jako příklad úpadku divadla můžeme uvést to, že ve Vídni označili Revizora jako „místy velmi hloupého“ a „napsaného těmi nejprimitivnějšími prostředky“⁴. Prosadit si realistické drama na jeviště českých divadel bylo těžké z toho důvodu, že obecnost bylo zvyklé na hry vlasteneckého rázu. O to těžší bylo inscenovat ruské autory. Cenzura například zakázala uvedení Tolstého hry *Vláda tmy*, kterou Vilém Mrštík přeložil, údajně pro pohoršivý mravní obsah.

Stejně jako próza, tak i drama čelilo zaměňování dvou termínů – naturalismu a realismu.

Mrštík byl přesvědčen, že na ruském základě má vyrůst české drama. Také byl zastáncem názoru, že právě spisovatelé jsou duchovní vůdci národa, od literatury nepotřebují prázdné fráze, ale činy. A právě ruské drama má výrazně hlubší obsah. Realismus nečiní příliš rozdílů mezi dramatem a románem, pořád zůstává výrazem národního charakteru. Pochopitelně si tímto názorem spisovatel svou situaci nezlepšil. Neúspěšně se pokoušel prosadit své realistické drama *Paní Urbanová*. Hrdinka hry je nositelka autorova ženského ideálu - žena, která si stojí za svými hrdými, mravními gesty. V *Paní Urbanové* se propojuje snaha o spojení psychologické analytičnosti s metodou realistické pravdivosti při zobrazení mravů na malém městě.

Ruské drama mu bylo rovněž stálým průvodcem pro jeho další dílo *Maryša*. Původně bratři Mrštíkové chtěli zpracovat *Maryšu* jako román, ale byl to právě Vilém, kdo přesvědčil bratra, aby byla *Maryša* ztvárněna jako drama. Myslíme si, že svůj podíl na tom měl Lev Tolstoj a jeho hra *Vláda tmy*. *Maryša* byla uvedena v roce 1894 v Národním divadle, v témže roce vyšel Mrštíkův překlad *Pikové dámy* a rok poté překlad *Vlády tmy*.

³ Pytlík, R.: Vilém Mrštík : Osud talentu v Čechách. Melantrich Praha 1989, s. 89

⁴ Listy Neue freie Presse. Vídeň

2.1 Gogol a Tolstoj

Vilém Mrštík dlouze uvažuje o Gogolovi a jeho slavnému Revizorovi. Souhlasí s Gogolem a jeho tvrzením, že lidé slídí po intimní intrice a neuznávají problémy, charakterizující celou třídu lidí. Oblíbili si prosté zápletky typu on – továrník, advokát či umělec, ona – vychovaná v klášteře nebo soukromém penzionátu. Po šťastném překonání nějakého nedorozumění následovala obyčejně svatba. V takových hrách opravdu nelze hledat hlubší smysl. „Gogol nepopírá oprávněnost lásky v komedii, ale chce ji mítí ne v malicherné, naivní, sentimentální formě vrkavých holubů, ale v plné hloubce života.“⁵

Český spisovatel lásku v žádném případě nezavrhuje, naopak jí dává hlubší a mnohem složitější ráz. V dramatu Paní Urbanová je téma lásky dokonce ústřední otázkou, avšak má tragické vyznění. Stejně jako ruští dramatikové hledá Mrštík jednotu každé hry v ústřední myšlence. Obhajuje právo umělce na kritické zobrazení skutečnosti. Odmítá, podobně jako Gogol, pedantství kritiky, která nabádá k idealizování a obcházení stinných stránek života. Rovněž souhlasí s ruským dramatikem, že negativní způsob líčení může vést k témuž cíli jako líčení pozitivní. Umění přirozeně vytvořit skutečného hlupáka je nejtěžším problémem dramatu. Podobně jako Gogol odmítá tvrzení kritiky která nabádá spisovatele k tomu, aby skrývali stinné stránky života.

Podstatnou roli hraje v Gogolových dramatech smích. Mrštík mu přikládá velký význam. Vyjadřuje ryze osobní přístup spisovatele ke svým postavám.

Mrštík byl také jeden z prvních českých umělců, který objevil a ocenil dramatický přínos Lva Nikolajeviče Tolstého. Divadelní tvorba velkého ruského autora bývá často nedoceňována a neprávem přehlížena. Vilém Mrštík přeložil jeho hru Vláš tmy již v roce 1887. V Rusku se hra zpočátku na jeviště vůbec nedostala. Carovi se zdálo, že je až příliš reálná a děsivá svým dějem. Hra byla mezitím vydána tiskem a slavila velký úspěch, jednak díky už tehdejší popularitě Tolstého, jednak díky tomu, že v ní autor načrtl aktuální otázky ruské společnosti. U nás se některým lidem zdála hra příliš naturalistická a to, že Mrštík hru přeložil, bylo činem přímo provokativním. Mrštík kritizoval vedení Národního divadla za to, že zakázalo uvést Vláš tmy a místo toho hrálo podřadné frašky.

Mrštík také velice rozzlobila brožura Šubrt, která hodnotila dosavadní činnost Národního divadla. Obviňoval autora brožury z nízké teoretické úrovně, primitivních názorů a z nadbíhání všemu francouzskému. Šubrt zastával názor, že francouzské drama je

⁵ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 29

vzorem pro formu dramatu vůbec. Mrštíkovi vadí, že opakuje dokola jen schéma divadelního děje a nedokáže říci nic nového. Autor brožury si troufá tvrdit, že toto tradiční schéma, které známe již z antiky, je francouzského původu. Mrštík se držel svého „iskusstva dlja naroda“ a odmítal „l’art pour l’art“. Zdůrazňuje, že hlavním tématem dramatu je člověk a jeho charakter, nikoliv schéma.

Svůj komentář k brožuře Mrštík napsal do České revue v roce 1889 a jedná se o důležitý dokument, neboť svědčí o tom, že boj o ruské drama byl současně bojem o drama české. Mrštík podpořil české nedocené talenty a ovlivnil další dramatiky, zejména Gabrielu Preissovou. Houževnatě několik let bojoval za své názory, které byly hluboce ovlivněny ruskými spisovateli. Nakonec Národní divadlo jeho hru Maryša uvedlo a můžeme to považovat za malé vítězství autora, který měl originální styl a poctivě zobrazil český venkov.

3 VILÉM MRŠTÍK JAKO KRITIK

Připomeňme si literární dobu, ve které Vilém Mrštík žil. Koncem osmdesátých let česká literatura procházela krizí. V rakousko-uherském vyrovnání ztratila své cíle. Docházelo k ochabnutí národního vědomí. Všeobecně uznávaná díla byla ta s nádechem vlastenectví, které bylo chápáno spíše výchovně. V kritice vládl konzervatismus. Mrštík byl už tehdy ovlivněn francouzským naturalismem a ruským realismem. V ruské literatuře nalézal sílu a oporu pro literaturu českou. Příležitostné články a překlady byly taktéž hlavním zdrojem jeho obživy. V Rusku v první polovině devatenáctého století jako hlavní kritik působil Bělinskij. Naše literatura takového Bělinského postrádala. V časopisech Ruch a Česká Thalia psal Mrštík své postřehy a myšlenky, které často nedaly spát jeho protivníkům. Dále přispíval do České revue, poté do Rozhledů.

V časopise Ruch se Vilém Mrštík vyslovil o díle Vlása tmy jako o největším a nejhlubším díle celého devatenáctého století. Současný stav české literatury chápal jako naprostý úpadek. V ruské literatuře nacházel spoustu neutuchajících možností, ze kterých mohl čerpat a v ruském národu viděl velký a přemýšlivý potenciál. V roce 1884, ještě během studií na gymnáziu, přeložil do Zlaté Prahy text Gogolovy povídky Ivan Theodorovič Šponka. V roce 1886 zveřejnil překlad Bělinského statě o spisovateli Lažečnikovovi. Následovalo spousta dalších ruských jmen – Tolstoj, Gogol, Čechov, Garšin, Pisemskij, Gončarov, Turgeněv aj.

3.1 Kritika Času

Mrštík pravidelně docházel do ruského kroužku, který vedl profesor Masaryk. Přátelil se s Václavem Benešem, což byl redaktor Hlasu národa. Rovněž udržoval přátelství s Janem Herbenem, vydavatelem časopisu Čas. Časopis měl v záhlaví uvedeno „list věnovaný veřejným otázkám“. Kritické zaměření Času však bylo omezeno politickým liberalismem. Jelikož časisté viděli smysl hlavně v politické aktuálnosti a osvětářském pojetí kultury a literatury, Mrštík se s časisty rozešel. Kritikové Času pokládali za důležité řešit otázky společenských a mravních problémů. To ale Mrštíkovi nestačilo. Opíral se o nahou pravdu života, kterou však nelze řešit jen pomocí stanovení otázek. Pravda života zasahuje do oblasti lidské duše. Nemohl souhlasit s idealizací pravdy. Tvrdil, že literatura tím pádem ztrácí na své estetické účinnosti a umělecké přesvědčivosti. Spor

mezi Mrštíkem a Časem se neustále prohluboval. Vznětlivý Mrštík se nebál na Čas útočit. Například řekl: „Ta nynější (kritika Času), která si ráda jazyk cukruje slovem realismus, není o nic lepší než stará, dojemně hloupá a k slzám naivní baba, kterou děti od sousedů nechtějí poslouchat, v jedné ruce drží metlu na ty neposlušné a v druhé třešně pro ty, co jí lížou prsty...“⁶

Mrštík kupříkladu komentoval román Kalibův zločin od Raise. Sám si ho přečetl, rovněž se seznámil s názorem Času a napsal: „Naprostou nesouhlasím s Časem, když po p. Raisovi žádal, aby udal a naznačil, odkud se ti lidé berou. Tam, kde je toho třeba, udělá to autor sám. Kdo zná venkov, ví, odkud se berou ti lidé a výklad toho spadá do sociologických rozborů. Kdo venkov nezná, nepomůže mu ani autor...“⁷ Všimá si rovněž slabých stránek Raisových postav, zdálo se mu, že je v nich cosi nedokončeného. Radil Raisovi, aby věnoval větší pozornost motivaci jednání jeho hrdinů. Poukazoval na to, že je třeba hlouběji prokreslit scény a charakteristiku lidí. Z této kritiky je patrný vliv Bělinského a jeho stati Hoře z rozumu a jeho kréda не доказывать, а показывать. Časistická kritika hlavně dokazovala, poučovala, hanila místo aby měla cit pro uměleckou stránku. Mrštík také Raise nabádal, aby věnoval více pozornosti propracovanosti postav a scén. Jedná se tedy o typizaci. O tom, jak kritizoval Čas, napsal: „Absurdnost takové radychtivé kritiky vidím nyní v Čase – o p. Raisovi. Dojem z takové kritiky je náramně trapný. I snad proti vůli kritikově dá se cítit, že kritik se staví nad autora a autor je pod ním. Zatím je tomu naopak. Pravý kritik má na paměti tu druhou pravdu. Autor pán a já jeho služebník...“⁸

Autor nestojí stranou společenského dění, zaujímá zvláštní postoj ke všemu, co se kolem něho děje. Talentovaný autor je povznesen nad drobné osobní nebo skupinové zájmy. Jeho pohled musí být obsáhlý a široký. Zkrátka musí být objektivní, ale v žádném případě lhostejný k lidem a národu. Tento názor si Mrštík dlouho udržoval a dával mu sílu a bojovnost.

Ani Vilém Mrštík nedopadl dobře, když si Čas vzal na mušku jeho díla Maryša, Paní Urbanová nebo Santa Lucia. Časisté sice lpěli na tendenčnosti umění a žádali po spisovatelích, aby ve svých dílech řešili otázky současnosti. Problém však je, že zároveň tyto požadavky definovali. Časistická kritika dokazovala, kárala, zatracovala a poučovala. Pokud umělec v díle nenapsal jasné a pro kritiku čitelné údaje, bylo dílo

⁶ Pytlík, R.: Vilém Mrštík : Osud talentu v Čechách. Melantrich Praha 1989, s. 56

⁷ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 82

⁸ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 83

označeno jako myšlenkově slabé či výplod čistého umění. Vilém Mrštík se tomuto soustavně bránil, protože kritika, která jen něco vnucuje a vemlouvá, není oprávněná.

3.2 Ruská knihovna

V roce 1888 byla v Praze založena slavná Ruská knihovna. V knize *Moje sny* se Mrštík pozastavuje nad tím, jak špatná je kvalita literatury u nás. Lhostejně jsou přijímány věci slabé a zbytečné, díla rozsáhlého a hlubokého významu jsou míjeny bez povšimnutí. Zejména ho mrzí vztah české veřejnosti k Ruské knihovně. Chápe, že některá díla ruských spisovatelů mohou být pro českou veřejnost těžká k pochopení. Ruská knihovna nevydala jen Tolstého, Dostojevského, ale i Gogola, jehož díla jsou úsměvná a obsahově nadlehčená. Celou věc chápe Mrštík tak, že překlady plní své poslání tím, že obohacují domácí tvorbu, přináší něco cenného a nutného, bez čeho se neobejde žádná řádná literatura. Průměrných a špatných věcí je všude plno a není třeba je šířit dál.

Mrštíkovi se zdálo podivné, že na konci devatenáctého století literární společnost nechápe tuto skutečnost, a že musí zcela přirozené věci znovu vysvětlovat. Byl odhodlán houževnatě přesvědčovat a znovu seznamovat českou veřejnost s novými názory, třebaže v Rusku dávno známými. Tím se vysvětluje několikileté zpoždění realismu v české literatuře. Cítil přímo nutnost posunout vývoj české literatury dopředu. Zdálo se mu, že česká literatura je jako louže, do které nic nepřitéká a ani z ní nic neodtéká. Umělecký pokrok vysvětloval na ruském příkladu. Vzal si ponaučení z Bělinského, že i obyčejný talent při novém způsobu tvoření roste. Naopak, i genius ve své tvorbě zaostává, jestliže se odmítá vyvíjet. Umělec musí být objevitel a k myšlence musí dojít svým vlastním poznáním a prožitím skutečnosti. Neměl by kopírovat cizí ideje. V šlépějích Bělinského poukazuje Mrštík na bezprostřednost a jakousi přirozenost uměleckého tvoření. Později ruský kritik svůj názor upravil a místo živelnosti v umění spíše zdůrazňoval uvědomělost. Tato „úprava“ se Mrštíkovi přímo nedotkla, nicméně vzdělání určitě považoval za přínos.

Mrštík kritizoval vydavatelství oprávněně, jelikož s obavou viděl vzrůstající počet nekvalitních překladů. Reklama už v devatenáctém století zvládala mnohé, bohužel stejně byla propagována kniha dobrá i špatná. Neméně kritizoval i českou publicistiku, jelikož si byl moc dobře vědom toho, jakou mocí disponuje. Výjimkou je Ottova Ruská knihovna, která pozitivně působí na čtenáře i na umělce, samostatně tvořící. Česká kritika knihovně nevěnovala pozornost, jakou by si zasloužila. Mrštík nezůstal lhostejný a chápal

nevšímavost kritiky k Ruské knihovně jako přímý důkaz falešnosti a neupřímnosti všech vlasteneckých frází.

Litoval ruskou knihovnu, že se jí nedostalo ze strany české kritiky patřičného uznání. Naštěstí Ruská knihovna neskončila v propadlišti dějin a její díla se postupně dostávala k českým čtenářům a získávala na popularitě. Plnila své poslání a napomáhala k vychovávaní čtenáře a připravovala půdu k dalšímu rozvoji české literatury.

Naši současné literatuře Mrštík vytýkal především nízkou kvalitu a bezobsažnost. Kvantita převažovala nad kvalitou. Mrštík apeloval na spisovatele, aby se nebáli čerpat z nejlepších světových proudů, zejména z ruské literatury a jejího významného kritika, Bělinského.

3.3 Bělinskij

Samotný talent, obdiv k ruské literatuře a estetická důslednost ve vlastní tvorbě nemohla stačit Vilému Mrštíkovi k tomu, aby mohl působit jako kritik. Aby spisovatel mohl s kritikou vůbec začít, potřeboval také určité teoretické znalosti. Bylo třeba si vytvořit jasný názor a svůj estetický systém. Oporu nacházel ve zkušenostech Jana Nerudy a ruských kritiků Dobroljubova a zejména V. G. Bělinského.

Vissarion Grigorjevič Bělinskij působil jako ruský kritik a publicista. O Bělinském se v českých literárních kruzích vědělo ještě dříve, než Vilém Mrštík začal uplatňovat jeho zásady. Jako první ho začal překládat a intenzivně upřednostňoval jeho myšlenky. Vztah české veřejnosti k Rusku nebyl jednoznačný. Někteří čeští liberálové a filologové jako například Mikš, Papáček, J. Hrubý, Štěpánek, Pojezdny, Mužík, Polívka, Masaryk aj. napsali o ruské kultuře mnoho statí, studií a knih. Mnozí viděli Rusko příliš jednoduše. Jako zemi, kde vládne nad prostými mužiky pevnou rukou despotický car. Někteří také dokonce psali o Dobroljubovovi a Bělinském jako o lidech oddaných carismu.

Na popud Bělinského statí Mrštík útočil na knižní estetiku. Zejména němečtí představitelé mu byli trnem v oku. Přistupovali k dílu bez dostatečného smyslu pro jeho specifčnost a odsuzovali ho, kdykoliv nevyhovovalo jejich dogmatům. Bělinskij tvrdil, že nejdůležitější je individualita autora a co nového vnáší do literatury, a to lze poznat jedině srovnáním. Tímto názorem se řídil i Mrštík.

Předně si Mrštík, jako český kritik, stál za obhajobou kritického rázu uměleckého zobrazení skutečnosti. Autor má právo ukazovat na negativní, nepříjemné a často brutální stránky života. Poté si položil otázku, v čem tkví síla uměleckého díla a jeho trvalá

hodnota. Mrštík pod viditelným vlivem Bělinského objasňuje, že umělecké dílo je koncentrací skutečnosti. Velké umělecké dílo odhaluje skrytou podstatu skutečnosti, která lidem při běžném povrchním pohledu na život lehce uniká. Nejtěžší je odhalit tuto skrytou podstatu.

Mrštík se plně ztotožňoval s jeho zásadou не доказывать, а показывать. Jeho úcta ke kritikovi byla bezmezná a studiem jeho statí si Mrštík vybudoval literární vzdělání. O jeho obdivu nejvíce svědčí Mrštíkova studie „O umění v literatuře“. Mrštík v ní kritizuje celou současnou literaturu, hlavně její konzervativní a pseudovlasteneckou část. Vyčítal literárním pracovníkům ideovou omezenost a nedostatek uměleckého rozhledu. Nabádal ke studiu ruské a světové literatury. Redakce k článku připojila svou poznámku: „...spisovatel jsa proniknut myšlénkou obrození literatury naší úmyslně líčí příliš temně nynější stav písemnictví našeho. Nesouhlasíme...také s tím, že jako nadšený pionýr nového směru nevěnuje dosti spravedlnosti skutečně dobrým výkonům literárním z posledních let a jaksi šmahem je odsuzuje...“⁹

Mrštík se však zmiňuje i o dílech starých českých mistrů, kupříkladu Nerudy. Posteskl si, že v Rusku spisy Bělinského byly ihned rozebrány, studenti znali některé pasáže nazpaměť, kdežto u nás zůstávají díla velkých umělců bez povšimnutí. Vyčítá současné literatuře nízkou kvalitu a vysokou kvantitu. Píše se dost, ale co z toho je opravdu kvalitní? Vinu vidí Mrštík jak v nakladatelích, tak ve spisovatelích. Pěkná poznámka Bělinského je tato: „U cizích národů musíme hledati sebesilnější a s nimi se musíme měřiti, učedník nikdy nepřekoná svého učitele, vidí-li v něm jen vzor a ne soupeře...“¹⁰ Mrštíkovi se taky ze srdce protiví to, že se spisovatelé spoléhají pouze na svůj talent. Mrštíkovi zajímala ruská literatura ne pro to, že byla ruská, ale proto, že se jednalo o literaturu opravdu pokrokovou a hodnotnou. Neznamená to, že neuznával i jiné autory. Ve francouzské literatuře si všiml Balzaca a Stendhala. Kritika dle názoru Mrštíkovi měla autorovi pomáhat a vést ho správným směrem, nikoli mu škodit. Pomáhá autorovi přijít na věci, ke kterým by musel dospět dlouhým bádáním. Kritik slouží literatuře. A v žádném případě nemá být člověkem, který si z literatury chce získat co nejvíce pro sebe, pro svou popularitu. A česká kritika postrádala takového člověka od Nerudových dob.

Mrštík proto viděl v Bělinském to, co mu zoufale chybělo u nás. Ruský kritik uměl vystihnout všechno nové a zdravé. Litoval, že Bělinский nenašel v českých vodách více stoupců, kteří by si vzali z něho ponaučení. Obdivovatel Bělinského se také mnohdy

⁹ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 66

¹⁰ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 66

podobal svému vzoru i povahově. Oba své názory hájili houževnatě a temperamentně se vrhali do každé polemiky. Můžeme říci, že to tedy nebylo jen čisté zalíbení v Bělinském, ale i potřeba se něčeho zachytit a neutonout v hlubokých vodách českého kulturního života.

Autor nestojí stranou společenského dění, zaujímá zvláštní postoj ke všemu, co se kolem něho děje. Talentovaný jedinec je povznesen nad drobné osobní nebo skupinové zájmy. Jeho pohled musí být obsáhlý a objektivní, ale v žádném případě lhostejný k lidem a národu. Tento názor si Mrštík dlouho udržoval a díky němu měl sílu bojovat.

Umění se netvoří podle daného schématu. Umělec aby byl umělcem, musí být objevitelem a svými vlastními zkušenostmi dojít k myšlence.

Kritik je člověk, který především slouží umělci a celé literatuře! Můžeme říci, že mu pomáhá, radí a spolu s ním hledá cestu k dokonalosti. Neměl by to být člověk, který si staví svůj piedestal. Kritik s umělcem nesoupeří, je moudrý a včas upozorňuje na chyby.

Mrštík české literatuře vytýkal, dle ruského vzoru, toto: bezvýraznost prózy, stylovou šedivost, omezování stylu jen na gramatickou a jazykovou čistotu. Největším nepřitelem kvalitní kritiky jsou podle Mrštíka neustálí poučovatelé, kteří se zaobírají sebemenšími malichernostmi. Tuto poznámku si dovoluujeme uvést proto, že Mrštík chtěl dokázat nízkou úroveň kritiky, protože se často zaměřovala pouze na gramatické chyby. Přitom je třeba všimnout si dalších faktorů, jako je například cit pro krásu, rytmus prózy, myšlenkové obraty, cit pro hudbu ve slovech aj.

Vilém Mrštík bezmezně obdivoval kritickou osobnost Bělinského. Následoval jeho zásady, doporučoval ho naší literární společnosti. Líbilo se mu, že Bělinskij ví, o čem hovoří. Závěrem této kapitoly je důležité podotknout, že Mrštík se zřetelně podobal Bělinskému, přesto byl jiný než jeho velký vzor. Byl jednoznačně víc umělcem, než kritikem.

3.4 Shrnutí

Kritická působnost Mrštíka je velice obsáhlá. Zpočátku byl Mrštík příznivcem časopisu Čas, později ale začal přesahovat rámec jeho smýšlení. Nesouhlasil s jeho filozofií řešit mravní otázky a rozhodl se jít svou cestou, kterou viděl v zobrazování nahé pravdy. Mrzí ho nevšimavý postoj české kritiky, který zaujala vůči ruské literatuře.

Naději pro českou i ruskou literaturu viděl v Ruské Ottově knihovně. Ruská knihovna splnila své poslání a její zásluhou se tvorba ruských autorů dostávala mezi veřejnost.

V této kapitole je podrobně rozebrán vztah Viléma Mrštíka k Bělinskému. Kritik je člověk, který ve jménu dobré věci slouží společnosti, ukazuje na její slabé stránky. Kritikovým záměrem není kárat umělce nebo soupeřit s ním, nýbrž ho navést na správnou cestu. Dále potom Mrštík doporučuje studium starých mistrů – umělců, jejichž díla jsou známkou kvality. Nejdůležitější ze všeho je zásada právo umělce na zobrazení pravdy, jakkoliv je nepříjemná.

4 VILÉM MRŠTÍK JAKO UMĚLEC

4.1 Realismus a naturalismus

Když se řekne Vilém Mrštík, automaticky každého hlouběji nezasvěceného člověka napadne asociace – český představitel naturalismu. Není to však zcela přesné označení. Rozdíly mezi naturalismem a realismem se někdy stírají. Jestliže je realismus pravdivé, konkrétní zobrazení skutečnosti v její podstatě, potom jsou spisovatelé jako Maupassant, Ibsen spíše realisty. Neboť naturalismus se vyžívá v pesimismu, obsáhlém popisu nemravných, ohavných či jinak odporných scén. Problém je totiž v tom, že takové scény může líčit jak naturalista, tak realista. Vilém Mrštík bohužel tvořil v době, kdy kritika odsuzovala české spisovatele za to, že se snažili zobrazit skutečnou pravdu české společnosti, jakkoliv nebyla líbivá. Přitom Vilém Mrštík do svých děl zasazoval pouze věci typické pro českou vesnici. To však česká kritika nebrala v potaz a obviňovala umělce ze zolovštiny a naturalismu. Často tyto pojmy v odborné terminologii zaměňovala.

Pochopitelně, že Santa Lucia musela být ihned zařazena do kategorie naturalismu. Ve vysněné a velkolepé Praze student Jordán nakonec nachází bídu, nemoc a smrt. Není tohle však příklad čistého kritického realismu? Autor se na Prahu nedívá růžovými brýlemi, jak ji doposud viděli všichni, ale také objektivně. Že by matička měst Praha byla tak cynická a krutá? Podobný osud postihl i drama Maryša. Veřejnost přirozeně odmítala obraz české vesnice prohnilé zevnitř skrz naskrz. Mrštík se neohlížel na to, co bylo v módě, ve frázích ani pózách nenacházel uspokojení. Ke svému románu nepřidal žádné pozlátko. Ačkoliv se všeobecně můžeme setkat s názory, že Vilém Mrštík je stoupencem Emila Zoly, pravda se má jinak. Mrštíkovu tvorbu Zola ovlivnil jen málo a v pozdější tvorbě ho sám Mrštík dokonce kritizuje. K jeho uměleckému odkazu měl své výhrady. O to více najdeme inspirace v ruských autorech. Mrštík vůbec tvrdil, že na co přicházejí Francouzi dnes, my víme už dávno od Rusů. Velcí ruští umělci vysoce převyšují umění francouzské, neřídí se známou metodou umění pro umění, ale krédem umění pro lid – tedy ideálem umění Tolstého.

Také způsob a okolnosti, při jakých zabil Raskolnikov starou lichvářku, zavání skoro až naturalismem. Ponořme do atmosféry horkého, upoceného a prašného dne a připomeňme si vražedný nástroj, sekýru! A detailní popis samotné vraždy, nad kterou se leckomu můžou zježit vlasy na hlavě.

Ani Maryša nemohla projít cenzurou tehdejší kritiky. Rodiče, kteří pod vidinou peněz a bohatství prodají vlastní dceru, surový, věčně opilý Vávra a Maryša, která v zoufalství Vávru otráví a nakonec se tak stává sama viníkem. Bylo nepřijatelné si vůbec připustit, že by situace na české vesnici byla tak špatná. A přitom právě Maryša je dílo realistické a výrazně obohatilo české drama. Alois Mrštík přímo napsal: „Je tedy každý akt z jiné dědiny, nebo první a čtvrtý úplně vymyšlen a vytvořen. Vybírali jsme ovšem v celku i v detailech ze svých zkušeností na dědinách věci vysloveně typické...“¹¹

Viléma Mrštíka nezajímá to, co zrovna bylo v módě, nekopíruje fráze a klišé, hledá pouze pravdu. A to pravdu zejména ostře kritickou. Za tento postoj ho časisté označili nálepkou špatný žák ruského realismu. Tehdejší kritika popírala právo realismu na zobrazení negativních jevů, což vlastně není nic jiného, než popírání skutečnosti. Odtud přiřazování a označování Viléma Mrštíka zolistou a naturalistou. Sám Mrštík řekl: „Zrazovati mladé umělce od mělkého fotografování skutečnosti, které pozorovati lze u nás v míře přímo skandální!“¹²

Za pojítka k Zolovi se někdy považuje Mrštíkovo dokonalé popisování v jeho dílech, například popisy krás Prahy v Santě Lucii. V tomto díle však pozorujeme zřetelný vliv Turgeněvových milostných novel.

4.2 Mrštíkův styl

Nelze si nepovšimnout osobitého stylu Viléma Mrštíka. Umělec měl výtvarné nadání a ve své próze a překladech doslova kreslí. Má výborné vidění skutečnosti, dokáže neuvěřitelně jasně popsat a přiblížit čtenáři všechny barvy, tóny, vůně, pocity, odstíny, tvary, různou kombinaci vizuálních jevů s jevy smyslovými. „A Praha měkla, roztékala jako cukr v mokru. K večeru už celá se vysvlékala z bílé své řízy; celá umouraná; bílou barvou už jen jako pokaňkaná mihotala se strakatou dálkou. Kouř přenášel se přes oblezlé hřbety střech a zapadal do začouzených ulic svahů!“¹³ Svou schopností se odlišoval od způsobu psaní spisovatelů devadesátých a devítistých let. Někteří kritikové zaznamenali Mrštíkovo neobvyklé umění umocnění reality a chválili ho za to. Také postřehli, že spisovatel působí zároveň na několik smyslů čtenáře a přitom celková představa navozeného dojmu je celistvá a komplexní.

¹¹ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova. Praha 1964, s. 13

¹² Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova. Praha 1964, s. 16

¹³ Mrštík, V.: Santa Lucia. Mladá fronta Praha 1959, s. 210

Bohužel, ne všichni měli pochopení, zejména ti, kteří měli svůj ideál umělce v sobě už zakódovaný. Chápali obraznost v Mrštíkově díle jako cosi nadbytečného a samoučelného. On zatím dokázal zachytit s jemností přírodní nálady a dojmy, podat duševní stav člověka. Nedokázal sice dovést do konce celou psychologickou analýzu, avšak právě proto dokázal inspirovat pozdější generace.

Na rozdíl od starší metody popisné užívá zvláštní formu stylizace. V lidu vidí ryzí smysl pro barvu, tvar a zvuk. Podstatou jeho stylu je prolínání lidských osudů s barevným líčením přírodní scenérie. Aby zvýšil intenzitu a celistvost dojmů, přizpůsoboval Vilém Mrštík i stavbu věty. To znamená volnou, rozmáchlou intonaci, detaily, uvolněná souvětí. Popis funguje jako spojník mezi duševním vztahem vypravěče a příběhem. Právě tady se zřetelně projevuje zvláštní turgeněvský stesk a melancholie, zdůrazňující malbu a krajinu. Mrštík se nechává ovlivnit svým stylem i v překladech, můžeme pozorovat jeho tendenci k užívání dlouhých vět, melodických slovních spojení apod.

4.3 Otázka typizace

Zastavme se na chvíli u tohoto pojmu. Jakožto stoupenec realismu si Mrštík stanovil otázku typizace, tedy vykreslení podstatných a charakteristických rysů určité sociální vrstvy prostřednictvím výrazného jedince. Ve stati Tematická literatura píše: „Autor si všímá nejvýraznějších, umělecky nejvýmluvnějších zjevů, kterých si jiný člověk bez talentu buď nevšimnul, nebo je vidí teprve tehdy, když jej někdo na ně upozorní. Autor sdílí takto svou osobou zkušenost jiných, kteří žijí za okolností podobných jako on. A tak věc dospívá k hromadnému označení lidí v jistém individuu. A to individuum plně sytě nakreslit a zobrazit je pak konečným cílem umělce.“¹⁴ Taková individua nachází Mrštík u Gončarova, Gogola nebo Tolstého. Člověk je jako předmět literárního zájmu odjakživa. Na člověku všechno stojí a padá, je nejdůležitějším bodem realistického díla, vytváří veškerý děj a dodává dílu dynamiku. Proto vede Mrštík polemiku s časisty, kteří v postavách vidí pouze řešení společenských otázek. Můžeme říci, že Mrštík jako jeden z prvních českých autorů nastínil zásady typičnosti v díle Maryša a Santa Lucia.

V typizaci však viděl i jiný smysl. Domníval se, že velcí umělci tím, že vytvořili hluboké typy své doby, přispěli zároveň k vyřešení ožehavých otázek společnosti. Hluboká charakteristika a hloubka těchto individuí v sobě zahrnuje celou třídu lidí si podobných.

¹⁴ Pytlík, R.: Vilém Mrštík : Osud talentu v Čechách. Melantrich Praha 1989, s.57

Jako příklad uvádí Mrštík Oblomova. Spisovatele Mrštík chápe jako lékaře lidu, jelikož se dotýkají či přímo ukazují na ožehavé problémy společnosti, stanovují diagnózu. Záleží už na lidech, zda se chtějí vyléčit.

5 VILÉM MRŠTÍK JAKO PŘEKLADATEL RUSKÉ PRÓZY

Další velké pole působnosti Viléma Mrštíka jako člověka, inspirovaného ruskou literaturou, byla ruská próza.

Principy, kterých se Vilém Mrštík držel, jsou obdobné těm, které jsme uvedli v kapitole Vilém Mrštík jako dramatik. Kritický realismus, kterého se drží Rusové, je největším přínosem pro literaturu českou. Mrštík bojoval za moderní umění, radil učit se u světové literatury, zároveň zdůrazňoval stanovisko tradiční a národní. Na první pohled se jedná o dva zcela odlišné principy. Z tohoto důvodu byl Vilém Mrštík prohlášen za nejchaotičtějšího představitele Moderny. „Chaotický“ představitel Moderny doporučoval učit se u moderní světové literatury, tedy u literatury ruské. Slovem moderní měl však na mysli svébytný a realistický přístup k písemné tvorbě. Jestliže Mrštík takto chápal správný postup, pak bylo jenom logické, že nejlepší podněty pro svou tvorbu hledal v národním umění a tradicích. Mrštíkovi oponenti stavěli pojmy tradiční a moderní proti sobě. Jako jasný důkaz toho, že Mrštík si byl plně vědom svých názorů, můžeme citovat jeho slova: „Mladí umělci musí dojmy svoje na produktech starých mistrů soustředit, aby nezabloudili v labyrintu mylných vlivů a názorů. V tomto ohledu je mladý malíř podoben mladému romancieru nebo mladému učenici. Mladý učenec musí mítí pokud možno nejširší rozhled v posavadních výsledcích vědy, aby nepracoval...v nějakém problému, který už je dávno rozhrěšen...Největší lidé literatury nové doby dobře znají všechny periody staré doby, všechny její vady a přednosti.“¹⁵ Je nyní více než logické, že jestliže umělec má zájem na tom, aby jeho dílo bylo kvalitní a trvalé, musí přihlížet k dílům starých mistrů. Opravdové mistry literatury viděl Mrštík ve velikých ruských autorech, rovněž neopomínal česká jména – Boženu Němcovou a Jana Neruda. Bedlivým studiem statí Bělinského a svými zkušenostmi si jen potvrdil, že národní ráz a lidovost spočívá ve věrném zobrazení života a že veškeré předchozí umění se váže k realismu.

Jakožto překladatel ruské prózy byl Vilém Mrštík neuvěřitelně plodný. V letech 1887 – 1897 přeložil velké množství děl. K překladům přidával svá vlastní díla. Než si vytvořil překladatelskou zručnost, musel si projít několika nezdary a někdy i jazykovými neznalostmi. Postupně se však vypracovával a jeho překladatelské umění nabylo velkých rozměrů. Jaké autory si vybíral? Uvedme tato esa ruské literatury: Lev Nikolajevič Tolstoj, Alexandr Sergejevič Puškin, Nikolaj Vasiljevič Gogol, Ivan

¹⁵ Parolek R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 95

Alexandrovič Gončarov, Ivan Sergejevič Turgeněv, Fjodor Michajlovič Dostojevskij, Vsevolod Michailovič Garšin, Alexej Feofilaktovič Pisemskij, Gleb Uspenskij, Nikolaj Alexandrovič Dobroljubov, Anton Pavlovič Čechov. Rovněž je nutné zmínit ty autory, jejichž díla Mrštík nestačil přeložit nebo jejich překlad doporučoval. Jedná se například o Michaila Jurjeviče Lermontova nebo Maxima Gorkého.

5.1 Lev Nikolajevič Tolstoj

Tolstoj byl zřejmě nejoblíbenější ruský autor Viléma Mrštíka. Stavěl ho jak nad ostatní ruské autory, tak nad autory západní. „Sílu celku, hluboký dojem, jako při každém Tolstého díle, je vyvolán tím, že umělec postavil se na roveň s těmito lidmi, že nehledí na ně shora nebo zdola, ale přímo jako na lidi sobě rovné, jako na své bratry a sestry, jako na lidi své. Ba dokonce hovoří i jejich jazykem a zároveň myslí jejich myšlenkami, cítí jejich citem“¹⁶

Jelikož ruské drama bylo Mrštíkovým stálým průvodcem po celou jeho literární tvorbu, jako první přeložil Mrštík hru „Vláda tmy“. V osmdesátých letech devatenáctého století šlo o dílo velmi ožehavé pro veřejnost. Děj se odehrává na vesnici, kde žije čeledín Nikita. Hrdina se líbí místním vesnickým děvčatům a jedno z nich, Anisja, kvůli němu otráví svého muže – hospodáře Petra. Nikita se po jeho smrti stává hospodářem. Anisju nemiluje, proto se zaplete s dcerou zemřelého Petra, Akulkou. Z tohoto poměru se narodí dítě, které Nikita zavraždí, aby tak skryl svůj hřích. Vláda tmy, tedy vláda peněz, jako mor šíří celý ruský venkov. Pro tuto upřímnou a i krutou pravdu a rovněž pro tíhnutí k lidu, těsně sepjetí Tolstého k přírodě si Vilém Mrštík velkého ruského umělce nesmírně vážil. Pravda, věrně zobrazená skutečnost, neohrožený postoj autora k problémům společnosti a svěžest celého díla, to jsou rysy Tolstého. Mrštík se domníval, že Tolstoj musí mít přímo obrozující vliv na naši literaturu. Lidské chyby a nedostatky, lidské zločiny viděl totiž nejenom na ruském venkově, ale i u nás, v české vesnici. Hra Maryša měla nepochybně vazby na toto dílo. Pro Nikitu a stejně tak i pro Vávru nemusíme chodit daleko. Mrštík neshledával na dramatu Tolstého nic, co by bylo smyšlené a přehnané, jako například vražda dítěte. Ta vyplynula z vyhocené situace. A pokud by jen člověk hlouběji zapátral do lidských osudů a cest, našel by tolik zločinů na každé, ať ruské či české vesnici! A dle našeho názoru toto pravidlo platilo nejen tehdy, ale i nyní. Dějiny jdou dál, ale lidské jádro

¹⁶ Pytlík, R.: Vilém Mrštík : Osud talentu v Čechách. Melantrich Praha 1989, s. 59

a uvažování zůstává. Na tomto překladu ale vidíme znatelné nedostatky Mrštíka, jakožto mladého a nezkušeného překladatele.

Zato v překladu románové epeje Tolstého *Vojna a mír* je zřetelný velký pokrok. Práce na překladu trvala přes tři roky (1888 – 1890). Jedná se o první ukončený český překlad *Vojny a míru*. I v tomto překladu jsou však chyby.

Objasníme si jaké. Nakladatelství Světozor si dalo záležet, aby vydání díla spatřilo světlo světa co nejdříve, proto nutilo Mrštíka, aby svůj překlad rychle dokončil. K vadám na kráse přispělo i to, že Vilém Mrštík nebyl přítomen u korektury. K chybám muselo dojít, protože víme, že Mrštíkův rukopis patřil k nejhůře čitelným. Tyto chyby jako třeba záměna slov: při urážce – na vážce, barva – forma, musely zajisté vzniknout špatným čtením jeho rukopisu. Nakladatel Světozoru Šimáček však z finančních důvodů také často zkracoval samotné dílo a dosti svérázně zacházel s jeho textem. Bohužel, vidina velkého zisku vyhrála nad zájmy literatury. Netýká se to jenom románu *Vojna a mír*. Vilém Mrštík naneštěstí musel na tyto změny přistoupit, jelikož jeho existenční situace nebyla nijak příznivá. Jenže i mistr tesař se jednou utne a tak i v překladu najdeme rovněž chyby překladatele. O nich se Mrštík raději nezmiňoval.

Zmínil se o nich redaktor *Národních listů* Holeček v článku *Lva Tolstého „Vojna a mír v českém rouše“*. Uvádí v něm skutečné chyby jako například otmenit prazdnik – odložit svátek a také kritizuje přílišnou volnost překladu. Tu Mrštík zdůvodnil tak, že vyhověl přání nakladatele, aby se překlad lépe četl a to mělo svůj dopad na volnost překladu od originálu. Holečkovy výtky ale nejsou někde vůbec nutné, př. podle Holečka, že lysina nesvítí, ale leskne se nebo что будет через пять лет – jak to bude vypadat za pět let. Při prověrce vytčených chyb se ukázalo, že pouze 5 ze 42 případů jsou skutečné chyby. Můžeme ale říci, že Mrštíkovi tato kritika přece jen pomohla a v posledních dílech románové epeje je jeho překlad mnohem vyspělejší. Polemiky o Tolstém také přispěly k tomu, aby byl Tolstoj na české půdě více zkoumán.

Tolstého zkoumal i Masaryk, avšak spíše než pravdivosti v umění si cenil jeho morální a náboženské stránky. Oproti tomu Mrštík v Tolstém viděl umělce a kritika společnosti. Také se domníval, že Masaryk nevidí v Tolstém umělce, ale filosofa. Víme jistě, že Tolstoj byl umělec i filosof, ale Mrštík se domníval, že se Masaryk ani nijak hlouběji nepřesvědčil o jeho překladatelské svědomitosti a spíše se řídil kritikou Holečka.

Mrštík si cení Tolstého schopnosti vylíčit a věrně zobrazit ženskou hrdinku, neboť je velice těžké proniknout do podstaty ženské duše pro mužského spisovatele. Tolstoj tuto problematiku důkladně dešifroval a vytvořil Annu Kareninu a Natašu Rostovovou.

I v současné době se polemizuje o tom, zda vůbec mohl Tolstoj napsat *Vojnu a mír*, aniž by zažil napoleonskou dobu a neúčastnil se napoleonských válek. Vilém Mrštík taktéž bádá nad touto otázkou a uznal, že napsat velký historický román možné je.

Třetí a poslední překlad Tolstého nese název „Můj život“. Na překladech velikého ruského humanisty Mrštík pracoval jen v prvním období své tvorby. Nelze však říci, že by se Vilém Mrštík ztotožňoval se Lvem Tolstým v celém jeho rozsahu smýšlení. Nijak se ho nedotkla náboženská stránka, neboť Mrštík byl přesvědčený ateista. Nesouhlasil ani s filozofií neprotivit se zlu násilím. Naučil se však mnoho, byl bohatší o zkušenosti a z Tolstého čerpá dále. Inspiruje se jím ve své tvorbě a dokáže ocenit hodnotu jeho díla, které bylo velkým přínosem pro českou literaturu. V Tolstém viděl umělce, který neustále hledá životní pravdu.

5.2 Alexandr Sergejevič Puškin

Z prózy největšího ruského básníka přeložil Vilém Mrštík *Pikovou dámu* (1894). Mrštík si cení Puškina proto, že překonal romantické prvky literárního díla a zavedl do ruské literatury určitý národní ráz, který byl důsledkem věrného zachycení lidského života a skutečné líčení pravdy. Napsal: „...tvrdím...v Puškinovi byla nadechnuta s geniální srdečností schemata k pozdějším velkým ruským románům; v Oněginovi se stal praotcem všech Pierrů a Bolkonských-Oblomovů atd...¹⁷ I když Mrštík poezii nepřekládal, ani se jí podrobně nezabýval, tvorbu velkého ruského básníka obdivoval. Básnické obrazy a národní kolorit básnického jazyka porovnává s českými. Jsou to například obraty a slovní spojení, které lid používá již po staletí a vytváří tak obraz určitého kraje. Srovnává také tvorbu Boženy Němcové a Puškina. V poémě *Ruslan a Ludmila* si dokonce podtrhuje typicky ruské výrazy, ze kterých člověk přímo cítí, že autorem nemohl být nikdo jiný než Rus. V této poémě například podtrhl: „Кругом не видно дымной кровли, не видно путника в снегах, и звонкий рог веселой ловли, в пустынных не трубит горах...“¹⁸

Puškinovy obrazy měly jakousi univerzální platnost, stejně jako pohádky Boženy Němcové. Jejich význam se pojí s národním koloritem. Na ruského básníka vzpomíná často i v devítistých letech a považuje ho za světového, a přitom ryze národního.

¹⁷ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 109

¹⁸ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 110

5.3 Nikolaj Vasiljevič Gogol

Český spisovatel ctil Gogola zejména pro jeho drama Revizor. Líbí se mu jeho zvláštní komično. Podstata smíchu je taková, že Gogol se lidsky staví ke svým postavám, i když nejsou dokonalé. Humor v Revizorovi dle jeho názoru hru zkvalitňuje a zachraňuje před nebezpečím jednotvárnosti. Revizora označil Mrštík za veselohru, která chytne každého za srdce. Rozlišoval humor od výsměchu. Výsměch nepovažuje za hodnotný prvek, protože vyjadřuje pohrdání člověkem. Zejména pod dojmem rozboru kritika Bělinského dochází k názoru, že humor a smích je součástí umělecké pravdy. Ukazoval, že na kritizované jevy je možné reagovat smíchem. Smích je totiž protipól chmurnosti. Také soucítil s rozhořčením Gogola, že se jeho postavy ztvárňují jako karikatury. Gogol si přál, aby postavy z díla Revizor v divadelních inscenacích byly zcela plnohodnotné a vážné. Protože jejich komika byla právě založena na tom, že postavy dělaly zcela vážně to, co jinak bylo naprosto malicherné a zbytečné, a tudíž vyzněly v konečném důsledku směšně. Také Mrštík v referátu do České Thalie (1887) lituje toho, že i vídeňští herci sklouzli ve své interpretaci do frašky. Závěrečná scéna (naprostý tichý úžas), na které Gogolovi tolik záleželo, byla v české inscenaci úplně vypuštěna.

Zajímavý je také pohled Viléma Mrštíka, samozřejmě pod vlivem Gogola, na záporné postavy. V jednom dopise Mrštík píše, že chápe svou literární postavu, konkrétně Ríšu z Pohádky máje, ze kterého mají všichni hrůzu. Vysvětluje, že nikdo nezná příčiny, které přivedly právě tohoto člověka k takové povaze a takovému jednání. Tento jedinec je potom oběť života a ne hřích. Podobně se vyjadřuje Gogol o svých statkářích. Směje se, že takoví lidé vůbec ještě jsou a lituje jejich lidskou důstojnost, která je životem mrzačena.

Rovněž v Gogolových dílech nacházel typizaci. Ani dílo Mrtvé duše neponechal bez povšimnutí. Zejména poukazoval na úvod k druhému vydání Mrtvých duší, kde autor pochybuje o tom, zda zná život opravdu dobře a prosí čtenáře, aby mu pomohli. Gogol žádá, aby kdokoliv, kdo objeví jakoukoliv chybu, neváhal o tom napsat. Mrštík si to hned vyložil jako poctivou sebekritiku a výzvu k studiu. Nemohl tušit, že Gogol již byl nemocen a v této době pochyboval o svém umění. Také samozřejmě nebylo možné, aby Gogol hledal pomoc u prostých mužiků, kteří většinou neuměli číst ani psát.

Že Mrštík dokázal ruské umělce nejen chválit, ale také kritizovat a všimnout si jejich chyb svědčí fakt, že poukazoval i na to, že Gogol nedokázal vytvořit ženský typ, jako

to uměl Tolstoj (Nataša) nebo Puškin (Taťána). Nicméně Gogol přispěl k orientaci mladého spisovatele ve spleťtých uličkách literatury.

5.4 Ivan Alexandrovič Gončarov

O Gončarova se Vilém Mrštík zajímal velmi dlouho. Nejvíce na něho zapůsobil dvěma prvky svého díla: uměním typizace lidského charakteru a plastickou dokonalostí svého stylu. Sám dobře věděl, že dokonalého stylu lze dosáhnout jen a pouze pilnou prací a sbíráním zkušeností. Ze všech postav mu nejvíce učaroval Oblomov. Oblomova staví do stejné linie jako třeba Tolstého Bezuchova či Annu Kareninu. Domníval se, že Gončarov musel zasáhnout svým uměním celý svět. Na románech Oblomov a Strž pracoval Mrštík celých deset let (od r. 1896 do r. 1906). Jsou to jeho nejlepší překlady na přelomu století. Těší ho nečekaný zájem veřejnosti o toto dílo „...jaký obrat zcela přirozenou elementární silou nastal v čtenářstvu vůbec...Podivil jsem se, co všechno se začíná zcela prostému, polemikami a kritikou nepřipravenému publiku líbit...Tak v Kounicích a Ivančicích jsem našel čtenáře, kteří čtli Oblomova 2-3 krát. Kdo Oblomova zná, ví, že to znamená velmi mnoho...“¹⁹

Z korespondence se dozvídáme mnohé o Mrštíkově vřelé náklonnosti k ruskému spisovateli. V dopise paní Bourgesové z poloviny devadesátých let máme první svědectví o tom, že Mrštík chtěl seznámit české čtenáře s Oblomovem. K Oblomovovi přikládá proto překlad od Dobroljubova „Čto tak je oblomovština“, nejspíš aby dílo ještě více českým čtenářům přiblížil. Překlad Oblomova nebyla žádná jednoduchá záležitost, prozrazuje Mrštík v říjnu 1898 J. Kvapilovi: „Včera jsem dohotovil překlad Oblomova. To je takový kus tyranské práce – že o ní nikdo ani tušení nemůže mít, kdo nepochopil aspoň jednu větu Gončarova stylu...“²⁰ Oblomova překládá před svým odjezdem na Rus a slibuje v dopise Vilému Ottovi (1896), že po návratu bude pokračovat. Svůj slib dodrží a intenzivně ve své práci pokračuje v roce 1897 a 1898.

Druhým přeloženým románem je Strž. Překlad Strže byl daleko těžší než Oblomov. Pracoval na něm doslova do úmoru, přes svou nemoc a těžkou bídu. Strž také byla jeho posledním překladem z ruské beletrie. Jelikož překlady byly hlavním zdrojem obživy, v důsledku špatného zdraví se už nemohl plně věnovat své vlastní tvorbě.

¹⁹Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s.134

²⁰ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s.136

Mrštík plně chápal Gončarovovo dílo a přiblížil ho českým čtenářům. Co se Mrštíka týče, největší zájem má na pravdivosti umění. Další smysl vidí ve významu ruského díla v českém prostředí.

5.5 Ivan Sergejevič Turgeněv

Turgeněv byl vůbec prvním ruským spisovatelem, kterého Vilém Mrštík přeložil. Považuje ho za pokračovatele Puškina. Obdivuje jeho talent vytvářet ženské hrdinky. Nejvíce ho zaujala Turgeněvova poetičnost v jeho próze. Rovněž si všímá ale toho, že Turgeněv ve svých dílech kritiku společnosti trochu zmírňuje soucitem a smutkem. Tvrdí, že Turgeněv líčí někdy zlo jen tak mimochodem, mezi řečí.

Pozoruje výrazné stylové rozdíly mezi Turgeněvem a Tolstým. Obecně dává přednost Tolstému před Turgeněvem, zároveň však uznává Turgeněva jako velkou autoritu. Na Turgeněvovi vidí příklad toho, že i realistická literatura nemusí být zbavená krásy a poetičnosti, jako příklad uvádí scénu mezi Bazarovem a Odincovovou z románu Otcové a děti. Chápe uměleckou dokonalost nejenom jako gramatickou korektnost, ale i schopnost volit taková slova, která vyvolávají ve čtenáři konkrétní představy o celém díle. Protože každý spisovatel by měl být ve svém způsobu uměleckého zobrazení originální a jedinečný. Opravdový mistr dokáže talent skloubit se vzděláním, myšlenkovou hloubkou, znalostí situace, zná lidi a svět, o kterých píše a k tomu všemu ještě přidá svěžest barev. A takový je podle Mrštíkova názoru Turgeněv.

5.6 Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Významnému autorovi, jako byl Dostojevskij, se nemohl Mrštík vyhnout. Nezabýval se jím ale v takové míře jako Tolstým nebo Garšinem. V roce 1887 vychází v Rozhledech Mrštíkův překlad Dostojevského řeči o Puškinovi. Dostojevskij přemýšlí nad postavami Aleka nebo Oněgina. V nich vidí negativní typy ruského charakteru, neschopné věřit v sebe ani ve svůj lid. Naopak třeba v Puškinově Taťáně vidí lék na nemoc, jež se projevuje v lidech Oněginova typu. S těmito názory Mrštík souhlasil. V článku Babička (1889) se v poznámce pod čarou přiznává, že čerpá z Dostojevského. V postavě Babičky od Boženy Němcové vidí obraz ženy na sklonku života, v němž národ poznává sám sebe a své vlastnosti.

Ačkoliv si Mrštík jistě vysoce cenil Dostojevského, jeho uměleckému srdci byl bližší Tolstoj. To svědčí o tom, že se Mrštík snažil v Dostojevském najít totožné rysy s Tolstým. Tyto společné rysy přijímal za své a inspiroval se jimi. O jiných mlčel nebo je nebral na zřetel. Od roku 1888 už z Dostojevského nepřekládá. I zmínky o něm jsou spíše vzácné.

5.7 Vsevolod Michajlovič Garšin

Vsevolod Garšin je spisovatel, u něhož se krize společnosti projevuje velice zřetelně. Mrštík přeložil velkou část jeho díla a často zmiňuje jeho jméno ve svých úvahách. Hlavní otázkou Garšinových děl je problém sociálního zla. Hrdina jeho díla je člověk se svědomím, plný ideálů o životě v lásce a pravdě. Jeho iluze mizí po srážce se sociálním zlem. Konflikt je často řešen sebevraždou nebo „odchodem k lidu“, což znamená převzít část těžkého údělu lidu a stát se lékařem, vojákem nebo učitelem.

Hrdina se nechce smířit se všudypřítomným zlem a nedokáže mu nečinně přihlížet. Zároveň má pocit odpovědnosti za všechno, co se děje kolem něho. A to funguje jako hnací síla, která ho žene k aktivitě. Zlo u Garšina má nápadnou podobu, viditelnou na první pohled, například válka (Čtyři dny, Sketa aj.). Zlo se ale umí projevat i nenápadně, objevuje se v každodenním životě, na který už ani lidé nereagují, protože si na něj prostě zvykli (povídky Umělci, Červený květ, Noc aj.). Toto zlo je nutné prvně objevit.

Vilém Mrštík se nápadně podobá Garšinovi. Oba spisovatelé dopláceli na svou prudkou povahu a nedokázali přes srdce přenést žádnou křivdu. Garšin se považuje za zodpovědného člověka a špatně nese nespravedlnost a touží po spravedlivém, pravdivém světě. Touha po těchto ideálech a samotná společnost, která je evidentně jiná, než v jeho představách, ho dožene až k sebevraždě.

Mrštík překládá Garšina už na konci osmdesátých let. Knižně vychází poprvé v roce 1894. Jeho překladatelská činnost, týkající se Garšina, je opravdu rozsáhlá. Už v roce 1898 bylo Mrštíkovou zásluhou přeloženo téměř celé Garšinovo dílo.

5.8 Alexej Feofilaktovič Pisemskij

Vilém Mrštík se ve své překladatelské činnosti rovněž věnuje Pisemskému. Ruský autor byl inspirován zásadami kritika Bělinského, nicméně ho řadíme, stejně jako

Gončarova a Turgeněva, do skupiny ruských realistů mírně pokrokového zaměření. Tito spisovatelé však revoluční hnutí ovlivnili. Všichni tři se rovněž označovali za žáky Bělinského.

Díla Pisemského si Mrštík všiml už během let 1887 až 1889. Podivné je, že Mrštík překládá Pisemského *Rozbouřené moře* v době, kdy se sám považuje za protiburžoazního radikála. V tomto díle jsou představitelé ruské revoluční demokracie popisováni ne zcela objektivně. Připomeňme, že v díle autor jasně nechápe demokratické hnutí. Vysvětlení se nabízí v podobě dopisů napsaných Mrštíkem. V nich je objasněno, že Mrštík byl k překladu doslova donucen svou špatnou finanční situací. Toto dílo překládal na objednávku nakladatelství Světozor. V době, kdy jeho finanční situace nebyla příznivá, překládal i díla, která nebyla úplně v souladu s jeho estetickým cítěním. Poté, co překonal svou sociální krizi, upouštěl od překladů děl, ve kterých neviděl žádný přínos pro tehdejší literaturu a společnost.

Paradoxní je, že se nakladatelství Světozor nakonec rozhodlo, že *Rozbouřené moře* nevydá. Mrštík musel chodit od nakladatelství k nakladatelství, než se mu podařilo svou práci prodat. Na tomto příkladu jasně vidíme, v jakých nelehkých situacích se Mrštík často ocital. Nakonec román koupila právě Ruská knihovna. Vyšel v roce 1894. Mrštík ho přitom začal překládat už před rokem 1891.

Později po této historii se Mrštík sám ze své vlastní vůle začíná o Pisemského zajímat. Z jeho děl si vybírá samozřejmě ta, která mají kritický nádech a v nichž vidí čistou pravdu. Taková je například *Bojarština*, povídka, kde je hlavním tématem cynické a kruté chování k ženě. Téma umocňuje fakt, že hlavní hrdinka pochopitelně nechce žít v manželství s mužem, který se k ní chová neuctivě a tyranizuje ji. A právě v tom, v touze ženy odprositi se od krutosti, viděla kritika nemravnost.

Dalším dílem, které Vilém Mrštík od tohoto překladatele přeložil je *Ťufjak*. V něm se vypráví o mladém a nesmělém Bešmetjevovi. Je to nepraktický a naivní člověk, který právě dokončil studia na univerzitě. Jeho naivity využijí lidé a ožení ho s Julií Kurajevovou. Julie ho tyranizuje, nazývá ho ťufjakem, tzn. moulou, hlupákem.

Poslední překlad od Pisemského je román *Tisíc duší*. Toto dílo ruského autora je považováno za jeho nejlepší počín, právě kvůli kritickému realismu. Jisté je, že se Mrštík silně nadchl pro témata jako byla honba za penězi, zrada, amorální chování nebo starání se jen o vlastní prospěch. Jak vůbec hodnotí Mrštík tvorbu Pisemského? Cení si ho jako umělce s kvalitními hodnotami, pozoruje však jeho nedostatky. Pisemskij dle jeho názoru odhaluje pravdu jednostranně a zlo pozoruje nezúčastněně. Tento postup

můžeme nazvat naturalistickou tendencí. Podle Mrštíka mu chybí vlastní ideál a jakési duševní teplo a síla. A nejspíš proto, jak hodnotí sám Mrštík, spisovatel nedosáhl úrovně Turgeněva nebo Gončarova.

5.9 Ostatní autoři

Abychom si mohli udělat kompletní názor na Viléma Mrštíka, zmiňme ještě dva ruské autory, kterými se Vilém Mrštík nezabýval v tak intenzivní míře, nicméně doplňují jeho umělecké cítění. Máme na mysli Antona Pavloviče Čechova a Gleba Uspenského.

Z dostupných informací nevíme nic bližšího o tom, jak chápal Mrštík Čechova. Jisté je, že přeložil jeho povídku Tajný rada, která vyšla v nakladatelství Světozor. Nejspíš na něho také zapůsobila dramatika Čechovova díla.

Vilém Mrštík dále přeložil některé črty a výbory z povídek Gleba Uspenského, které mu mohly silně připomínat Garšina a jeho cítění k lidu. Jeho dílo se mu zřejmě zalíbilo, avšak nezbylo mu už tolik času a síly, aby se mu mohl plně věnovat. Ceníme si ale toho, že Vilém Mrštík alespoň zmínil v českých literárních kruzích neprávem nedoceneného a málo známého autora.

Pro vytvoření uceleného názoru na Mrštíka a jeho vztahu k ruské literatuře je nutné zmínit i autory, které nepřekládal. Je to Michail Lermontov a Maxim Gorkij.

Z tvorby Lermontova Mrštíka nejvíce zaujalo dílo Hrdina dnešní doby. O hlavních postavách, Pečorinovi a Maximu Maximyčovi se několikrát zmiňuje ve svých dopisech. Jistě vidí návaznost Lermontova na Puškinovo velkolepé dílo Evžen Oněgin. Hrdinu dnešní doby vidí Mrštík i v nejstarší variantě svého studenta Jordána.

V dopise Zdeňce Braunerové dokonce srovnává sám sebe s Maximem Maximyčem. „Vždycky si vzpomínám na Pečorina a Maxima z Lermontovova Hrdiny dnešní doby. Toho (nečit.) bylo mi vždycky líto, když jsem četl, jak vousaté to dítě s otevřenou náručí letělo vstříc tomu člověku, kterého si zamilovalo a kterým, mysliho, že je milováno tímž ohněm, jakým měl rád on. Místo toho – viděl se v chladu jeho přijetí degradovaným na stupeň kteréhokoliv individua, s kterým Pečorin na svých cestách skřížil krok...co jsme byli jiného než oba dva...každý z nás – tím Maximem z Lermontova románu...na štěstí nejste Vy Pečorinem.“²¹

²¹ Parolek, R.: Vilém Mrštík a ruská literatura. Universita Karlova Praha 1964, s. 141

Z tohoto úryvku si můžeme udělat představu o tom, jak hluboce byl český spisovatel s ruskou literaturou spjat. Hovořil o ní všude, dokonce užíval i ruských slov.

Co se týče Gorkého, cítil jeho umělecký talent a nazýval ho geniálním. Plánoval některá díla přeložit, avšak k tomu již z důvodu těžké nemoci bohužel nedošlo. Mrštík se nemohl ani plně seznámit s novými myšlenkami Gorkého, poněvadž znal jen kousek z jeho tvorby.

5.10 Shrnutí

Z této kapitoly vyplývá, že Vilém Mrštík se v rámci své překladatelské činnosti dotknul celé škály nejvýznamnějších ruských klasiků. Postupně se vypracoval až k pozici vynikajícího překladatele. Za opravdu zdařilé dílo můžeme považovat překlad Oblomova. Do seznamu nejdůležitějších jmen patří: Bělinskij, Gogol, Tolstoj, Puškin, Gončarov, Turgeněv, Dostojevskij, Garšin, Pisemskij. V menší míře se Mrštík zabýval Čechovem, Glebem Uspenským a Dobroljubovem. Neopomeňme Gorkého a Lermontova. Mrštík se bohužel překladům jejich děl nestačil věnovat osobně, zkoumal však jejich uměleckou tvorbu a k překladu je vřele doporučoval.

Tolstoj byl pro Viléma Mrštíka opravdovou srdeční záležitostí. Mrštík přeložil tato díla: Vláška tmy, Vojna a mír, Můj život. Především za překlad Vojny a míru byl Mrštík nucen vyslechnout si kritiku, v některých případech neoprávněnou, v jiných odůvodněnou. V tomto počínu vidíme vývoj Viléma Mrštíka jakožto překladatele. Český spisovatel si cenil Tolstého mimo jiné především za brilantní ztvárnění ženské hrdinky, dokonalé vylíčení nešvarů lidské společnosti a schopnosti vytvořit rozsáhlou historickou epopej.

Puškina považuje Mrštík za zakladatele tradice vylíčení pravdivé skutečnosti života. Jeho díla, z nichž Mrštík přeložil například Pikovou dámu, jsou osnovou pro budoucí ruské prozaiky. Z Puškinových veršů přímo prýští přirozený ruský kolorit.

Gogolův vliv na Mrštíka jsme podrobněji rozebrali v kapitole Vilém Mrštík a ruské drama. Pro připomenutí shrňme, že Gogola Mrštík obdivuje pro jeho bravurní vyjádření humoru, který je příznačný právě pro tohoto ruského klasika.

Gončarov uchvátil českého umělce svým stylem a schopností věrně typizovat lidský charakter. Za zásadní dílo považoval Oblomova, kterého překládal deset let a jedná se o zdařilý překlad.

Rovněž Turgeněva chválí Mrštík za dokonalé vytvoření ženské hrdinky. Nejvíce se obdivuje jeho poetičnosti. Velký Turgeněvův přínos cítí Mrštík v otázkách stylu a jazyka.

Z Dostojevského si Mrštík vybíral taková stanoviska, která byla v souladu s jeho cítěním, tedy přimknutí se k lidu, kritiku společnosti a zobrazení tíživé skutečnosti.

Garšin, stejně jako Mrštík, cítí zodpovědnost za sociální zlo, nedokáže mu nečinně přihlížet. Mrštík přeložil téměř celé Garšinovo dílo.

V Pisemském viděl Mrštík autora, odhalujícího pravdu a zlo kolem nás. Zároveň mu vytýkal, že se soustřeďuje pouze na nazírání skutečnosti a nezapojuje vlastní cit do celé problematiky

O Bělinském jsme hovořili podrobněji v kapitole Bělinskij. Můžeme směle říci, že bez Bělinského by se Mrštík jen těžko stal představitelem českého realismu.

6 SROVNÁNÍ UKÁZKY PŘEKLADŮ

Abychom ještě více přiblížili Mrštíkův vztah k ruské literatuře, považujeme za vhodné zhodnotit a porovnat úryvky jeho překladatelské práce s jinými překlady. Jelikož ze všech uvedených ruských autorů se nejvíce obdivoval Lvu Nikolajeviči Tolstému, vybrali jsme si krátké ukázky z díla *Vojna a mír* z roku 1890. Porovnávat budeme s překladem od Pavla Papáčka z roku 1908, podíváme se i na novější překlad Tamary a Viléma Sýkory z roku 1959. Tímto srovnáním chceme poukázat na široké Mrštíkovo působení v oblasti překládání. Neklademe si za cíl podrobně a přesně srovnat celé dílo, spíše si přejeme nahlédnout do této problematiky.

1.

„Пьер хорошо знал эту большую, разделенную колоннами и аркой комнату, всю обитую персидскими коврами.“²² *Tolstoj, s. 87*

„Pierre dobře znal velkou tu, sloupy a oblouky rozdělenou komnatu, která celá vyložena byla perskými koberci.“²³ *Mrštík, s. 126*

„Pierre znal dobře tento veliký pokoj, rozdělený sloupy a obloukem, celý postlaný perskými koberci.“²⁴ *Papáček, s. 107*

„Pierre dobře znal tuto velkou komnatu, rozdělenou sloupy a obloukem a celou ověšenou perskými koberci.“²⁵ *Sýkorovi, s. 128*

Slovo *комната* je v Mrštíkově případě přeloženo analogicky *komnata*. U Papáčka bychom mohli říci, že použil modernější a správnější variantu *pokoj*. Zajímavé je, že u nejnovějšího překladu od Sýkorových tu máme rovněž *komnata*. Slovo *komnata* naznačuje majestátnost místnosti a ladí s kontextem. Mrštík jako jediný použil množné číslo *oblouky*. Nejspíš tak zvolil pro lepší melodičnost spojení *sloupy a oblouky*, z hlediska ekvivalentnosti překladu bychom dali přednost jednotnému číslu. Pořádek slov u Mrštíka je už zastaralý – celá vyložena byla. Zajímavé je také sloveso *обитый*. Znamená *potážený* nebo *čalouněný*. Sýkorovi použili sloveso *ověšený*, představujeme si, že koberce v místnosti visely. Papáček použil *postlaný*, v tomto případě koberce leží na zemi. Mrštík

²² Tolstoj, L. N.: *Vojna i mir*. Gosudarstvennoje izdatelstvo detskoj literatury ministerstva prosvěščenija RSFSR Moskva 1956, s. 87

²³ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mír*. Jos. R. Vilímek Praha 1910?, s. 126

²⁴ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mír*. Nákladem J. Otty Praha 1908, s. 107

²⁵ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mír*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění Praha 1959, 128 s.

použil obecnější variantu vyloženy. Ačkoliv nám v tomto kontextu slovo vyloženy zní možná podivně, Mrštík se vyhnul konkretizování, tudíž si můžeme představit, že koberec mohly v místnosti ležet i být pověšeny. Slovosled Mrštíka je zastaralý.

2.

„Часть комнаты за колоннами, где с одной стороны стояла высокая красного дерева кровать, под шелковыми занавесами, а с другой огромный киот с образами, была красно и ярко освещена, как бывают освещены церкви во время вечерней службы.“²⁶ *Tolstoj, s. 87*

„Část komnaty za sloupy – kde z jedné strany pod hedvábnými závěsy stálo vysoké lůžko z červeného dřeva a z druhé strany ohromný podstavec se svatými obrazy – byla červeně a jasně osvětlena, jako bývá v kostele v době večerních služeb Božích.“²⁷ *Mrštík, s. 126*

„Část pokoje za sloupy, kde stála s jedné strany vysoká postel z červeného dřeva pod hedvábnými nebesy, s druhé strany pak – veliký kiot s obrazy, byla jasně a červenavě osvětlena jako chrám při večerní bohoslužbě.“²⁸ *Papáček, s. 107*

„Část pokoje za sloupy, kde na jedné straně stála vysoká mahagonová postel pod hedvábným závěsem a na druhé straně obrovský kiot s obrazy svatých, byla zaplavena jasným rudým světlem jako kostely při bohoslužbě.“²⁹ *Sýkorovi, s. 128*

V druhé větě použili Sýkorovi pokoj. Jestliže v předchozí větě uvedli komnatu, měli by se držet této varianty. Papáček i Mrštík přeložili красную кровать jako postel z červeného dřeva. Užili správnější variantu, neboť postel mohla a nemusela být nutně z mahagonu, jak uvedli Sýkorovi. Mrštík pro киот uvádí slovo podstavec. Ostatní použili transliteraci. Papáček vysvětluje pojem v poznámce pod čarou, Sýkorovi vysvětlení nemají. Papáček přehodil příslovce červenavě a jasně. Mrštík a Sýkorovi rozšířili informační základ o svaté obrazy, Sýkorovi vynechali přívlastek večerní a také užili poetickou variantu – byla zaplavena jasným rudým světlem. Sýkorovi použili jednotného čísla závěsem. Do poslední vedlejší věty bychom v Mrštíkově případě vložili zájmeno:

²⁶ Tolstoj, L. N.: *Vojna i mir. Gosudarstvennoje izdatel'stvo detskoj literatury ministerstva prosvetščenija RSFSR Moskva 1956, s.87*

²⁷ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mir. Jos. R. Vilímek Praha 1910?, s. 126*

²⁸ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mir. Nákladem J. Otty Praha 1908, s. 107*

²⁹ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mir. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění Praha 1959, s. 128*

jako *to* bývá v kostele. Také bychom nahradili pomlčky čárkami. Церковь přeložil Papáček jako jediný slovem chrám.

3.

„В октябре 1805 года русские войска занимали села и города эрцгерцогства Австрийского, и еще новые полки приходили из России и, отягощая постоем жителей, располагались у крепости Браунау. В Браунау была главная квартира главнокомандующего Кутузова.“³⁰ *Tolstoj, s. 121*

„V říjnu r. 1805 zabrala ruská vojska vesnice a města arcivévodství Rakouského a ještě nové a nové pluky přicházeli z Ruska; celé vojsko, které svým pobytem bylo nemalým břemenem tamnímu obyvatelstvu, stahovalo se kolem pevnosti Braunau, kde hlavní svoje sídlo měl vrchní komandant Kutuzov.“³¹ *Mrštík, s. 176*

„V říjnu roku 1805 byly vesnice a města arcivévodství Rakouského plny ruských vojsk a ještě nové pluky přicházeli z Ruska a rozkládaly se u pevnosti Braunau. Tam byl hlavní stan nejvyššího velitele Kutuzova. Ubytování vojsk s velikými bylo obtížemi pro obyvatelstvo.“³² *Papáček, s. 152*

„V říjnu roku 1805 byla ruská vojska rozložena ve vesnicích a městech arcivévodství Rakouského, ale z Ruska stále přicházely nové a nové pluky a ubytovávaly se blízko pevnosti Braunau, takže jejich pobyt působil obyvatelstvu nemalé potíže. V Braunau byl hlavní stan vrchního velitele Kutuzova.“³³ *Sýkorovi, s. 173*

Každý z překladatelů zvolil jinou variantu překladu. Mrštík zvolil dlouhé, složité souvětí. Pozorujeme zde jeho oblibu v rozmáchlých konstrukcích. Papáček přeložil třemi větami a Sýkorovi zůstali u původní varianty dvou vět. Nesrozumitelnějším se jeví varianta dvou vět. Za zdařilé můžeme považovat spojení nové a nové pluky přicházely, které zdůrazňuje dynamiku činnosti. Tuto možnost užil jak Mrštík, tak Sýkorovi. Poslední Papáčkova věta kvůli slovosledu dnes nezní přirozeně. Všichni přeložili sloveso располагались у крепости Браунау jinak. Není jasné, proč Sýkorovi zvolili spojku *ale*, vhodnější by bylo použití spojky *a*, jak učinili jejich kolegové.

³⁰ Tolstoj, L. N.: *Vojna i mir. Gosudarstvennoje izdatel'stvo detskoj literatury ministerstva prosvěščenija RSFSR Praha 1956, s.121*

³¹ Tolstoj, L.N.: *Vojna a mir. Jos. R. Vilímek Praha 1910?, s. 176*

³² Tolstoj, L. N.: *Vojna a mir. Nákladem J. Otty Praha 1908, s.152*

³³ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mir. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění Praha 1959, s. 173*

4.

„Полковой командир был пожилой, сангвинический, с седеющими бровями и бакенбардами генерал, плотный и широкий больше от груди к спине, чем от одного плеча к другому. На нем был новый, с иголки, со слежавшимися складками мундир и густые золотые эполеты, которые как будто не книзу, а кверху поднимали его тучные плечи. Полковой командир имел вид человека, счастливо совершающего одно из самых торжественных дел жизни.“³⁴ *Tolstoj, s. 122*

„Plukovník byl už obstarožný, sanguinický muž se šedými brvami a lícními vousy, tělnatý a daleko širší od prsou k záďům než v ramenou. Měl na sobě čistě nový cestou slehlý šat; jeho těžké zlaté epaulety ne tak dolů srážely jako vzhůru vyzdvihovaly tučná jeho ramena. Plukovník činil dojem šťastného člověka, že vykonává jeden z nejslavnostnějších úkonů svého života.“³⁵ *Mrštík, s. 177*

„Velitelem pluku byl obstarožný sanguinický generál šedivých brv a licousů, hřmotný a široký, více od prsou k záďům než od ramene k rameni. Měl docela novou uniformu, jejíž záhyby prozrazovaly, že byla vyňata ze zavazadla, a mohutné „épaulety“, které jak by tlačily jeho tlustá ramena nikoli dolů, nýbrž nahoru. Velitel pluku vyhlížel jako muž, který dokonal šťastně čin z nejslavnostnějších svého života.“³⁶ *Papáček, s. 153*

„Velitel pluku byl starší generál živé povahy, s prošedivělým obočím a skráněmi, silnější postavy, širší v těle než v ramenou. Měl na sobě zbrusu novou uniformu se slehlými záhyby a zlatými epoletami, které splývaly dolů v hustých třásních, ale přitom budily dojem, jako by zvedaly jeho plná ramena do výše. Měl vzezření člověka, který šťastně plní jeden z nejslavnostnějších úkolů svého života.“³⁷ *Sýkorovi, s. 174*

Z našeho pohledu se jeví varianta Sýkorových jako nejsrozumitelnější. Mrštík a Papáček užívají zastaralá slova: brvy, obstarožný nebo sangvinický. Místo epolety vhodnější užít nárameníky, máme-li na paměti běžného čtenáře, který nemusí být znalý v této terminologii. Na starší překlady mají vliv germanismy. Mrštík použil univerbizaci – plukovník, ostatní zvolili genitiv, v tomto případě je z hlediska češtiny vhodnější plukovník.

³⁴ Tolstoj, L. N.: *Vojna i mir. Gosudarstvennoje izdatel'stvo detskoj literatury ministerstva prosvěščenija RSFSR Praha 1956, s. 122*

³⁵ Tolstoj, L.N.: *Vojna a mír. Jos. R. Vilímek Praha 1910?, s. 177*

³⁶ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mír. Nákladem J. Otty Praha 1908, s.153*

³⁷ Tolstoj, L. N.: *Vojna a mír. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění Praha 1959, s. 174*

6.1 Shrnutí

Z výše uvedené ukázky nemůžeme dělat rozsáhlé závěry, avšak zdálo se nám vhodné zařadit menší srovnání do této práce. Rozhodli jsme se i z toho důvodu, že právě kvůli tomuto překladu Mrštík horlivě polemizoval s kritikou. Musíme konstatovat, že z hlediska dnešní moderní češtiny se jeví překlad Sýkorových jako nejzdařilejší. Dnešní čtenář by s velkou pravděpodobností sáhl po jejich verzi. Vilém Mrštík a Pavel Papáček jsou znevýhodněni časem, jejich překlady jsou již zastaralé. Objevuje se v nich poměrně hodně germanismů, archaismů, zastaralých slovních spojení a obrátů. Na Mrštíkovy překlady má vliv jeho osobitý styl, o kterém jsme hovořili výše. Nemůžeme ani starším překladům upřít jistou kvalitu. Vážíme si jejich překladů, neboť vypovídají o tom, že na přelomu devatenáctého a dvacátého století se česká veřejnost mohla seznámit s tak velkolepým dílem, které bez ohledu na plynutí času zůstane nesmrtelné.

ZÁVĚR

Na závěr shrňme naše poznatky. Vilém Mrštík během svého tvůrčího života stihl opravdu mnohé. Můžeme troufale říci, že ve svých překladech, statích, kritikách a polemikách zmínil nejdůležitější a největší představitele klasické ruské literatury. O tom, jak hluboce miloval ruskou literaturu, není pochyb.

Samozřejmě víme, že nic není jednoznačné. Česká i světová literatura byla koncem devatenáctého století orientována na dva tábory. Jedním z nich byla měšťanská literatura, jejíž řady tvořili představitelé české kritiky a někteří umělci modernisté. Měla tu výhodu, že v jejím čele stál kritik F. X. Šalda. Protipól bylo umění kritickorealisticke, které usilovalo o věrné zobrazení pravdy a života lidu. Představitelé tohoto umění neměli žádného „vůdce“ v podobě kritika, tudíž jim nezbylo nic jiného, než se opírat o vlastní tradice nebo hledat pomoc jinde. K těmto představitelům patřil Mrštík a byl to právě on, kdo skutečnou pomoc našel v ruské literatuře. Umělec měl zásadní podíl na rozvoji české literatury, protože houževnatě hájil zásady ruského románu, které považoval za správné. Malé Mrštíkovy chyby, kterých se dopustil během své dlouhé a často velice náročné práce, ať už se jednalo o překlady, kritiku či psaní vlastních děl, nejsou nikterak důležité v porovnání s tím, co velkého pro literaturu vykonal. Ano, můžeme mu vytknout určitou jednostrannost jeho pohledu. Mrštík byl ale především umělec, ne kritik, proto chápeme, že se Mrštík pevně držel svého stylu a odmítal jiné postupy, byť nemusely být nesprávné. Musíme brát v potaz také to, že Mrštík mohl vstřebávat pouze ty informace, které se k němu dostaly. Nebylo prakticky možné, aby spisovatel, žijící v malé moravské vesničce, pochopil všechny ruské poměry. Jeho zkušenosti, zejména v publicistice, tím byly omezeny.

Největší oporu pro svou literární činnost nacházel Mrštík v myšlenkách ruského kritika Bělinského. Jeho zásady aplikoval přímo na svou vlastní tvorbu. Věrný zásadám ruského realismu píše díla Santa Lucia, Maryša, Paní Urbanová aj. Díky Bělinskému si vytvořil vlastní estetickou základnu.

Mrštík měl smůlu, že za jeho života nebylo jeho dílo důkladně oceněno tak, jak by si zasloužilo. Nazývali ho špatným žákem Rusů. Jeho zájem o ruskou literaturu nebyl čistě soukromý, ba naopak, Mrštík byl donucen se k ruským vzorům obrátit. Masaryk, Herben i jiní znali dobře ruskou literaturu. Samozřejmě i těmto jménům vděčíme za přiblížení ruské literatury českému čtenáři. Lišili se ale od Mrštíka tím, že svůj výklad

realismu směřovali na morálku a náboženskou orientaci. A tato orientace dle Mrštíka podbívala výzvu psát pro lid a psát o lidu. Mrštíkovi se jejich výklad přičil, takže šel svou cestou společenské kritičnosti a umělecké náročnosti. Poukazoval na špatné vlastnosti společnosti, nekázal a nepoučoval. To bylo trnem v oku kritiků. Odtud plynou všechna označení zolisty, naturalisty a špatného žáka Rusů.

Ruský realismus cítí, že se musí zaměřovat na problémy uvnitř společnosti. Český realismus útočí na vnější problémy, chrání zájmy národního obrození. Je nežádoucí poukazovat na problémy uvnitř, když je hlavním snahou obrodit národní vědomí. Ruský realismus patří k nejvíce sociálně kritickým a zahrnuje všechny problémy jakékoliv společnosti, ať už se daná společnost nachází kdekoliv na světě.

Stále si Mrštík stojí za názorem, že nemá v úmyslu napodobovat Rusy, nýbrž efektivně řešit problémy na české půdě. Nicméně z napodobování byl nařčen. Kritici Mrštíka hledali v jeho dílech prvky podobné těm ruským. Vilém Mrštík byl však natolik spjat s ruskou literaturou, že nemůžeme tvrdit, že se jí pouze podobal. On přímo žil jejími zásadami, splynul s ní tak dokonale, že rusky i uvažoval. Na Mrštíka útočil v otázkách podobnosti Masaryk, který sice propagoval ruskou literaturu, ale pouze v tom smyslu, že jí připisoval náboženský a idealistický význam. Jedná se tedy o střet dvou různých postojů k ruské literatuře. Mrštíka se zcela jistě dotknul pedantský přístup Masaryka k jeho překladu *Vojny a míru*. Nesmíme se ale domnívat, že jen pro kritiku překladu *Vojny a míru* Mrštík nedůvěřoval Masarykovi, kořeny jeho nedůvěry tkví v Masarykově opačném chápání dané problematiky.

Z výše uvedené ukázky srovnání překladů nemůžeme dělat velké závěry, avšak zdálo se nám vhodné zařadit menší srovnání Mrštíkova překladu do této práce. Srovnání Mrštíkových překladů ruských autorů by vydalo na samostatnou práci, proto jsme se tohoto tématu pouze dotkli. Překladačská činnost Mrštíka je jedna z nejzajímavějších aktivit českého umělce v oblasti ruské literatury.

Netvrdíme, že Mrštíkův ruský přístup k literatuře je ten jediný správný, ale že výrazně přispěl k obohacení české literatury. Mrštíkova tvorba je stále živá a pořád k nám může promlouvat. O to více nás těší její slovanská propojenost s literaturou ruskou. Dnes už se vracíme k původní myšlence realismu. Vilém Mrštík učinil mnohé pro rozkvet české literatury a ještě více pro sblížení české literatury s ruskou.

РЕЗЮМЕ

Данная бакалаврская работа носит название Вилем Мрштик и русская литература. Основной темой работы является изучение Вилема Мрштика и его отношение к русской литературе. Анализируем влияние русского реализма на его собственное творчество. В центре внимания находятся, бесспорно, переводы великих русских писателей. И, наконец, мы пытаемся сравнить короткие отрывки из произведения Война и мир, Льва Николаевича Толстого, с переводом Мрштика и других переводчиков. Работа делится на шесть частей.

В начале работы речь идет о том, что Вилем Мрштик принадлежал к видным чешским писателям конца 19 века и начала 20 века. Он уже с молодых лет тяготел к русскому языку. В Праге он посещал русский кружок профессора Т. Г. Масарыка. Мрштик начинает свою карьеру художника одновременно как писатель, критик и драматург. Он писал в ряд чешских журналов. Подчеркивается то, что всю жизнь из-за своей направленности ко всему русскому Мрштик имел проблемы с чешской критикой. Это касается прежде всего журнала Час, с которым Вилем Мрштик очень часто полемизировал. Дело в том, что Час обращал особое внимание на религиозное и моральное значение русских произведений. С тем Мрштик не согласился и старался раскрывать в русской литературе верный образ действительности.

Вторая глава посвящена драме. Мрштик был убежден в том, что русская драма значительна, как и русский роман. К сожалению, Мрштик указывает на то, что чешское общество забывает о пьесах русских авторов. Примером может служить то, что драматическое произведение Власть тьмы до сих пор мало кто знает. Однако, Мрштик, очевидно, вдохновился вышеуказанной пьесой в своем произведении Марыша. Наряду с этим говорится о Гоголе и его вкладе драматургии. Мрштик полагает, что смех играет важную роль в его произведениях и придает его героям особое значение. Он также защищает право художника на правдивое изображение действительности в области драмы.

В третьей статье дается обширная характеристика Вилема Мрштика как критика. Как уже было отмечено, ситуация в литературе была сложная. По Мрштику, много книг было напечатано, но не все книги были качественные. Мрштик, таким образом, искал инспирацию в русской литературе. Он был уверен, что не существует такой качественной литературы нигде и ни у кого. Он,

следовательно, советовал заниматься русской литературой. Здесь также рассматривается тема Русской библиотеки. Она, несомненно, сыграла значительную роль для литературы. Благодаря ей, произведения русских авторов проникала в чешское общество.

Важным является анализ искреннего отношения к русскому критику Белинскому. Вилем Мрштик, главным образом, руководствовался девизом Белинского не доказывать, а показывать. Он уважает труд всей его жизни. По словам Мрштика, критик является хорошим советчиком писателя. Иначе говоря, он ему помогает ориентироваться в литературе. Критик не должен соперничать с художником. Вместе с тем, Мрштик как и Белинский думает, что необходимо уважать настоящих мастеров литературы. Останавливаемся на том, что чешский писатель правильно под воздействием критика Белинского решил проблему национальной самобытности и всемирности в литературе. Белинский для него образец отличного мирового критика, творчество которого должно быть изучено всеми чешскими художественными деятелями. Мрштик с помощью критика Белинского определил программу, пункты которой можно подытожить. Во первых, он рекомендовал верно изображать нашу жизнь, и не бояться того, что она часто жёсткая и неприятная. Во вторых, советовал писателям создавать типы людей таким способом, как их создают русские. Он также полагал, что необходимо иметь в виду давние традиции нашей страны.

С нашей точки зрения нужно привести несколько слов о Мрштике - художнике. В этой главе мы также приходим к выводу, что иногда смешиваются термины натурализм и реализм. Мы коснулись этой проблемы, чтобы доказать то, что Мрштик не относится к числу последователей Эмиля Золе, как часто говорят.

Для иллюстрации того, что у Мрштика был изобразительный талант, приводим цитату из произведения Санта Лучия. В конце этой статьи характеризуем тему типизации. Подлинные типы людей чешский писатель находил в произведениях Толстого, Гоголя или Гончарова. Как говорит Вилем Мрштик, указанные русские писатели с помощью своих типов помогают обществу осознавать свои личные ошибки. Однако, исправление ошибок зависит уже только от людей. Кроме того, человек находится в центре внимания каждого произведения.

Очень важной главой является Вилем Мрштик как переводчик русской прозы. Здесь, безусловно, доказывается великая любовь чешского писателя к русским художникам. Масштаб его переводческой деятельности огромный. В центре

внимания Мрштика были следующие писатели: Лев Николаевич Толстой, Александр Сергеевич Пушкин, Иван Александрович Гончаров, Иван Сергеевич Тургенев, Фёдор Михайлович Достоевский, Всеволод Михайлович Гаршин, Николай Васильевич Гоголь, Алексей Феофилактович Писемский и другие.

Толстой был самым любимым автором Мрштика. Он его считал наилучшим писателем всех времён. Пьеса Власть тьмы являлась первым переведенным произведением Мрштика. Речь идет о резко критической теме, до сих пор актуальной. В данном переводе можно заметить ошибки молодого переводчика. Хотя в другом переводе Льва Николаевича Толстого, Война и мир, где уже виден значительный прогресс, Мрштик не избежал критики со стороны книгоиздательства. Некоторые замечания книгоиздательства были оправданные, другие были совсем лишние. Они возникли, например, плохим чтением рукописи. Мрштик высоко оценивает способность Толстого изображать женскую героиню, например Анну Каренину или Наташу. По мнению Мрштика, Толстой мастер, который всё время ищет жизненную правду. Он не боится правды, какая она ни есть. Надо также заметить хоть одну разницу между Толстым и Мрштиком. Мрштик был атеист.

Следует рассмотреть мнение о Пушкине. Мрштик его считает основателем русской реалистической традиции. В его стихотворениях он подчёркивал слова, которые ему особенно нравились.

Как уже было показано, Мрштик любил специфическую комичность в произведениях Гоголя. Русский писатель и Мрштик хорошо знают, что смех также является частью литературного произведения. Тем более его разозлило, что в чешской инсценировке характеры его лиц были изображены как карикатуры.

Вилем Мрштик очень долго интересовался Гончаровым. Мрштиком проделана большая и трудная работа над переводами Обломов и Обрыв. Чешский писатель уважает его стиль и искусство типизации.

Тургенев первый переводимый писатель Мрштика. Он указывает на то, что Тургенев является успешным продолжателем Пушкина. Наибольший вклад Тургенева Мрштик видит в его поэтичности и способности формировать женские героини. Мрштик нас знакомит с тем, что Тургенев иногда обращает не очень важное внимание на зло, происходящее в обществе. Он вообще оказывает предпочтение Толстому, но прекрасно понимает, что Тургенев - выдающийся авторитет. Вилем Мрштик убедительно показывает, что реалистическое произведение не должно быть лишено красоты.

Следующие русские писатели - Достоевский и Гаршин. Хотя Мрштик, разумеется, Достоевского уважает, он не сосредоточивает на него такое внимание, как на Толстого. Он старался найти в его произведениях идентичные черты с Толстым. Если он их нашел, то он о них говорил. Если нет, он просто молчал. В художественном творчестве Гаршина зло имеет выразительную форму. Мрштик останавливается на том, что человек не способен равнодушно относиться к несправедливости. Он всей силой борется за правду и справедливый мир. Благодаря Мрштику, творчество Гаршина стало ближе известно также в Чехии.

Сложный путь можно наблюдать у Писемского. С начала Мрштик переводил также произведения, которые не совсем отвечали его эстетическому чувству. Причину видим в тяжелой финансовой ситуации Мрштика. Чешский писатель наблюдает преимущества Писемского, но и его недостатки. Он раскрывает, что у Писемского часто не хватает какого-то личного тепла. Ему казалось, что он зло наблюдает равнодушно. Ввиду этого он предпочитает Тургенева или Гончарова.

В конце пятой статьи считаем необходимым указать также имя русских писателей, которых Вилем Мрштик только коснулся, или их не успел перевести. В число таких писателей входят Михаил Лермонтов, Антон Павлович Чехов, Максим Горький, Глеб Успенский. Мы придерживаемся такого мнения, что Вилем Мрштик достаточно убедительно показал свое знание великих русских авторов.

Чтобы мы еще приблизили работу Вилема Мрштика с русскими авторами, мы позволили себе показать небольшую демонстрацию перевода Вилема Мрштика от Льва Николаевича Толстого. Из нашего маленького анализа вытекает, что Мрштик хорошо справился с переводом романа - эпопеи, хотя много слов сегодня уже устарело.

И, наконец, обобщая накопленные данные, делаем заключение о Мрштике. Мы приводили факты, доказывающие, что Вилем Мрштик проявил глубокое знание русской литературы. Решение он видел в верном и правдивом изображении самых болезненных, жгучих и неприятных вопросов современной жизни. Реализм он понимал как самое высокое направление в литературе, реализм он считал как вершину всего искусства. Он придерживается его принципов и побуждает всех руководствоваться ими. Он рекомендует ориентироваться на русскую литературу, где существует реализм в наиболее развитой форме.

В работе мы стремимся рассматривать его проблемы с чешской критикой. По мнению Мрштика, критик - человек, который помогает другим писателям, он их

не упрекает в ошибках, но направляет их к правильному решению. Цель работы показать, что Вилем Мрштик не копировал русских, ему надо было обратиться к ним как к лучшим представителям литературного искусства 19 века, так как он не знал более качественной литературы нигде в мире. В работе мы также пытались объяснить, почему Вилем Мрштик был не согласен с морально-политической концепцией Часистов. Как мы об этом уже говорили, это являлось причиной многих недоразумений.

В заключение приводим мысль о том, что Вилем Мрштик всю жизнь настойчиво боролся за свои мнения и сделал много, чтобы еще более сблизил русскую литературу с чешской. Надеемся, что наша работа будет вкладом.

ANOTACE

Autor: Denisa Dedková

Katedra a fakulta: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta

Název bakalářské diplomové práce: Vilém Mrštík a ruská literatura

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Miroslav Zahrádka, DrSc.

Počet znaků: 76940 bez mezer (90323 s mezerami)

Počet titulů použité literatury: 13

Klíčová slova: Vilém Mrštík, ruská literatura, ruský realismus, Bělinskij, Tolstoj

Charakteristika práce: V této bakalářské práci se zabýváme orientací Viléma Mrštíka na ruskou literaturu. Najdeme zde, jaké umělecké zásady přejímal od nejvýznamnějších ruských klasiků, zejména od kritika Bělinského. Dále zkoumáme konkrétní postoj Viléma Mrštíka k: L. N. Tolstému, Gogolovi, Gončarovovi, Turgeněvovi aj. Analyzujeme vliv ruského realismu na vlastní tvorbu Viléma Mrštíka. Rovněž zmiňujeme Mrštíkovy problémy s českou kritikou. Součástí práce je malé porovnání úryvku z překladu Viléma Mrštíka *Vojna a mír* od Lva Nikolajeviče Tolstého.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. http://cs.wikipedia.org/wiki/Vilém_Mršтік
2. <http://www.radio.cz/ru/statja/42609>
3. Mršтік, V.: Moje sny I. Nakladatelské družstvo Máje. 1901
4. Mršтік, V.: Moje sny II. Nakladatelské družstvo Máje. 1901
5. Mršтік, V.: Santa Lucia. Mladá fronta. 1959
6. Parolek, R.: Vilém Mršтік a ruská literatura. Universita Karlova 1964
7. Pytlík, R.: Vilém Mršтік (osud talentu v Čechách). Melantrich 1989
8. Tolstoj, L.N.: Vojna a mír Díl I. Jos. R. Vilímek 1910?
9. Tolstoj, L.N.: Vojna a mír Díl I. Nákladem J. Otty 1908
10. Tolstoj, L.N.: Vojna a mír Díl I. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1959
11. Толстой, Л.Н.: Война и мир Том I. Государственное издательство детской литературы министерства просвещения РСФСР Moskva 1956
12. Zahrádka, M.: Malý slovník rusko-českých literárních vztahů A-Z (osobnosti ruské literatury v českém kontextu). Lidové nakladatelství Praha 1986
13. Zahrádka, M.: Slovník rusko-českých literárních vztahů. OFTIS Ústí nad Orlicí 2008